

²³ l'epervier *MS*, l'espervier *Ed.*; ²⁴ diovol *MS*, diavol *Ed.*; ²⁷ voutor *MS*, voutour *Ed.*

It may be added that in the very last line of the work there are two mistakes, 418 ³⁶ albre *MS*, abre *Ed.*, and septanatz *MS*, sethanas *Ed.*¹

M. ESPOSITO.

THE SOURCES OF SEDULIUS SCOTTUS' *COLLECTANEUM* ON THE EPISTLES OF ST PAUL.

IT may be doubted whether the importance of the ninth century either from the literary or from the palaeographical point of view has been sufficiently realized. It is the earliest century from which an abundant supply of Latin manuscripts has survived, and it is the earliest century which can shew any appreciable number of authors' autographs, or copies contemporary with those autographs. As a result it is also the earliest century for which we can reconstruct texts of faultless accuracy. Apart from the desirability of such reconstruction for its own sake, the ninth century was a great age of compilation from earlier sources of the fourth, fifth, sixth, and other centuries, some of which are otherwise lost, and all of which have fresh light thrown on their transmission by such compilations. From a palaeographical point of view, also, surely the right way to start solving the well-known difficulty of distinguishing ninth- and tenth-century writing would be to examine ninth- and tenth-century copies of ninth- and tenth-century works, whose date of composition is known. It would be very useful if some one would give us a series of ninth- and tenth-century facsimiles of this kind: nor would the work take particularly long. These remarks are suggested by such cases as Zmaragdus' *Expositio Libri Comitis*, whose sources were considered in an earlier number of the *JOURNAL*,² and also by Sedulius Scottus' *Collectaneum* on the Epistles of St Paul.

Sedulius Scottus, whose period and sphere of activity were the middle of the ninth century and Liège and the Rhine country, compiled, among other works, a set of notes on the Epistles of St Paul. From an old Fulda *MS* of this compilation, which has since disappeared, Johannes Sichardus printed the first edition at Basle in 1528.³ From

¹ A most thorough investigation of the language of the Poems and *Physiologus* was published by A. Barth (*Romanische Forschungen* vii, 1893, pp. 293-330). The author knew nothing of the Cambridge *MS* of the *Physiologus*, and in view of the inaccuracy of Mayer's edition his work will require careful revision.

² Vol. ix (1907-1908), pp. 584-597.

³ See especially P. Lehmann, *Johannes Sichardus und die von ihm benutzten Bibliotheken-Handschriften* (Munich 1911), pp. 54 ff, 120.

this edition later editions shew little appreciable variation, and nothing has been done to remove the grave defects of all printed editions except what has been accomplished by Prof. Hellmann in his *Sedulius Scottus*.¹ He, following his master Traube, called attention to five surviving manuscripts of the *Collectaneum in epistolas Pauli*,² and classified them. As in his view the Zürich (Rheinau) and Bamberg manuscripts are the most important, I collated all the Pelagian extracts in these in 1913. I also collated Migne's reprint³ with the *editio princeps*. At the same time I copied all the marginal symbols indicating authors used, both in these MSS and also in the two fragmentary manuscripts at Munich.⁴ The materials thus acquired form the basis of the information now given. For the convenience of the printer the horizontal lines over the abbreviations are here omitted. Where two abbreviations are given, the first is that in the Bamberg MS, the second that in the Zürich MS.

PAGE

- 9 C *Prima itaque* ORIG OR
 11 B *Seruus Christi Iesu* AMB AM
       Seruum autem Christi ORIG OR
 11 D *Ideo utrumque* AMB AM
       Vocatus apostolus PILAG PEL
 12 A *Hoc nomen quod* ORIG OR
       Ἀπόστολος IS
       Apostolus autem AM
 12 B *Aliter : Segregatus* PILAG PEL
       Segregatus dicitur ORIG OR
 12 C *Unum atque idem* ORIG
       Omnia mea AM
       Quod ante AMB
       Consummabo super ORIG
       Dominus inquit OR (eras.)
 12 D *Utrum simpliciter* ORIG OR
 13 A *Hoc ad laudem* AM
       nemo enim rem AMB
       Totus hic locus PILG
       Hoc ad cumulum AM

¹ Munich 1906, pp. 190-194 especially.

² Such is the title at the end of the oldest (Rheinau) MS.

³ *P. L.* ciii, whose columns and divisions are here referred to.

⁴ The Freising MS (now Clm. 6238) contains portions at least of 1 Cor., 2 Cor., Eph., Col., 1 Tim., 2 Tim., Tit.: Hellmann's statement (*op. cit.* p. 191) is inexact. The Oberaltaich MS (now Clm. 9545) contains portions at least of Rom., 1 Cor., some of them apparently in duplicate.

PAGE

- 13 B *Sanctae autem Scripturae* AMB
De filio suo. Multi filii PILAG PEL
Factus est. Non dicit genitus AG AVG
et aliud est non permixtione NTO (in ligature)
- 13 C *Nec intelligunt ideo carnem* AG AVG
- 13 D *Recte quippe Filius Dei* AG AVG
quid enim praedestinetur ECLIPSIS¹
*Destinatur ille qui est*² ORIG OR
- 14 A *Quare non dixit, praepositus* HIER
Inter praedestinationem autem H
Qui praedestinatus est Filius AVG
Tanquam de alio supra AVG EX LIB DE TRIN
- 14 B *Ut prae omnibus* PILG
- 14 C *Sanctificationis uero spiritus* ORIG OR
Ideo non dixit ex AMB AM
Mortuorum Iesu Christi PILAG PEL
Apostolus uero ad ΑΙΤΟΤΗC
quia et ipse Christus ORIG
- 14 D *Missos ergo apostolos dicit* AMB AM
uerum etiam omnibus gentibus HYPERBATON
Hoc est, uice nominis PILAG PEL
Quia scilicet donum AMB AM
Item, in quibus estis P PEL
- 15 A *Gratiam et pacem cum his* AMB AM
- 15 B *pax uero quia* ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ
Bene gratiam et pacem conecit ISID H
Christum autem Dominum AMB AM
Gratia dicta est ab AVG
Finita praefatione ante omnia AMB AM
- 15 C *Natura deus omnium est* PEL
Prima uox incipit a ORIG OR
non enim potest Deum L
- 16 A *Blandientis affectus est* H
Obseruandum sane est ORIG OR
- 16 B *In spiritu meo, inquit* AM
sed in spiritu meo, id est AMB
Quod sine intermissione mentionem B
- 16 C *Id est, aliqua causa* AMB AM
- 16 D *Videamus autem quod dicit* ORIG OR

¹ Such notes as these, though not indicative of authorities, are given here for the sake of completeness.

² These words are preceded in the Bamberg MS by *Item origenis dicit.*

PAGE

- Haec enim tria esse* ✕
- 17 A *Puto quod etiam hoc* OR
Denique et Balaam iter ORIG
Quid est ut¹ cum scriptis AMB AM
- 17 B *Haec confirmatio tres personas* NOT (in monogram)
Hoc est ut per communem ORIG OR
uidetur indicare esse aliquid N
- 17 C *Est quidem hyperbaton in hoc loco* ORIG OR
- 17 D *quia saepe proposui uenire* ANΘΡΩΠΟΠΑΘΟΝ ΔΙΚΑΝΙΚΟΝ
- 18 A *Ideo quia Dominus sciebat* AM
Unde uelut multarum diuitiarum ORIG
Verum hos omnes fructus OR
- 18 B *Exemplo ceterarum gentium* AMB
De Iudaeis autem tacuit PILAG
subauditur, habeo PEŁ
Requirendum est quomodo ORIG OR
- 18 C *Hoc est sicut quidam doctores* AMB
Nulla maior uirtus est PEŁ
Definiens ergo quid sit PILAG
pronuntiat OR
- 18 D *Quod autem dixit quod uirtus* ORIG
quod sit aliqua uirtus dei ✕
Iustitia enim dei reuelatur AM
- 19 A The only place where 'Pil' is named in the printed text. In the Rheinau MS PEŁ was written, IŁ being afterwards erased: in the Bamberg MS the name is written out 'pelagium'. The margins have respectively PEŁ and PILAG
ideo autem ex et NOT (in monogram)
Iustitia dei in euangelio reuelatur ORIG OR
- 19 B *nam alterum sine altero integritatem* INPMASP
uerborum quibus nunc credimus AVG
Quare non homo uel uir H
- 19 C *Sicut in illo qui credit* AMB AM
Auctoritas celsitudinis hoc loco AVG
Ira dei uidetur interdum ORIG OR
- 19 D *Id est Iudaeorum et gentium* N
Impietas in deum peccare ORIG OR
nam ueritatem nominis dei PEŁ
Notitia dei manifesta est AMB AM

¹ Such is the reading of the MSS, not *quod*. The old editors shied at this idiom (*Study of Ambst*, p. 72).

PAGE

- Id est quod cognosci* ORIG OR
- 20 A *Ostendens esse aliquid dei quod notum sit* OR¹
Deus enim illis manifestauit. Id est AMB
Hoc est mysteria obscura AM
Sciendum est quod hic ORIG OR
- 20 B *diuinitas est qua replet uniuersa* PILAG
Pro eo quod tales facti sunt PEŁ
Sed euanuerunt in cogitationibus suis ORIG
quasi qui inuenissent quo modo PILAG PEŁ
Quamuis ad omnes homines quibus ORIG OR
- 20 C *Primi enim Babylonii deum* AMB AM N
- 20 D *id est, ut aquila Iouis* ORIG OR
Tradere hoc est permittere AM
Per hoc quod deserunt traduntur OR
- 21 A *Item Augustinus in libro* AVG
Sicut impetus aquae sic cor AVG
- 21 B *Quae est in turpibus mysteriis* PILAG PEŁ
dederunt his qui non sunt di AVG
- 21 C *Id est, non solum dilexerunt* PILAG PEŁ
Aliam dare Satanas AMB AM
Quia effrenata libido PEŁ
- 21 D *Oportuisse non est ueritus* AVG
Non nescierunt sed minime PELAG PEŁ
Tradidit illos deus in sensum PILAG
- 22 A *Deus neminem tradit, sed relinquit* GG
Ioannes Metropolitanus haec dicit IHO IOH
Impudicitia est peccatum publicum ·p· PEŁ
Auaritia dicta est quasi ab auro IHO IOH
- 22 B *Contentio est, ubi non ratione aliquid* PILAG PEŁ
- 22 C *Tertio inuenimus ab apostolo positum* ORIG OR
Secundae traditionis causam ϕ
- 23 B *In his autem tribus uniuersas* ρ
- 23 C *Sunt quidam qui se reos* AMB AM
- 24 A *Illud est quod in hoc loco* ✠ (eras.) OR
Sunt enim quaedam quae AM (eras.)
- 24 B *Diuitiae bonitatis dei quibus* ORIG OR
Diuitias bonitatis ille agnoscere ORIG
quanta in terris mala cottidie L²
- 24 C *Sustentatio uero uel longanimitas* TH (in monogram)
Impunitatem sperans peccatorum AMB AM

¹ This is in the Oberaltaich MS (Clm. 9545).² In the Oberaltaich MS.

- PAGE
- Cor durum in scripturis dici uidetur* ORIG OR
Huius uerbi in scripturis P
- 24 D *Crassitudo uero cordis est* ORIG OR
- 25 A *Boni operis merces per* PILAG PEŁ
patientiam autem boni operis OR
Decus formae qua sancti PEŁ
- 25 B *In diuinis scripturis aegritudines* ORIG OR
Contentio animae intelligenda L
Id est doctrinae euangelicae OR
- 25 C *Hoc est, idololatriae* ORIG
Hic contraria superioribus PILAG
- 25 D *Sciendum est quod triplex diuisio* ORIG OR
Nam ueri Christiani PH or PN (in monogram)
- 26 A *hic etiam si uitam* ✱ (faint)
- 26 B *Semper Iudaeum antepone* AMB AM
Graecum quoque subiunxit Be
Ira est non ei qui iudicat AMB AM
- 26 C *Requirendum est utrum de sola* ORIG OR
- 26 D *Hi peribunt et iudicabuntur* PEŁ
- 27 A *Certum est quod gentes* ORIG
- 27 B *Sciendum est autem rationalem* AMB AM
- 27 C *nam participia praesentis temporis* N or H(?)
Duae cogitationes in homine se AMB AM
Rectum iudicium dei quis dubitet ORIG OR
- 28 A *Hinc conuertitur ad Iudaeos* PILAG PEŁ
Notandum est quod non dixit ORIG
- 28 B *Id est, securus es in lege* PILAG PEŁ
- 28 C *Et qui praedicas non furandum* ORIG OR
Moecharis. Non est autem una PEŁ
- 28 D *Tam graue adulterium committis* ORIG OR
et credat, sacrilegium committit PILAG
- 29 A *Sacrilegium est quod proprie* PEŁ
Per istos ergo tales qui ORIG OR
Nomen enim dei per uos blasphematur AMB AM
- 29 B *Sicut scriptum est. Praeposterato* PILAG PEŁ
Sciendum est haec apostolum ORIG
- 29 C *qui dicis non moechandum* L
In Genesi scriptum primo ORIG (with d superposed), OR
- 30 A *Non nos tamen latere debet* ORIG OR
Nec dubitari de hoc potest ORIG OR
- 30 B *Circumcisio est ex genitali membro* ORIG OR
Quid autem esset absurdi OR *Et si necessaria uisa est* ORIG

PAGE

- 30 C *quorum diminutio nihil ad* ΔΙΑΕΜΜΑ ·d· d
 30 D *Quod autem octava die* ORIG OR
 31 A *Omnis filius alienigena* EZE·
 31 B *Iesus filius Naue ex* ORIG OR
Verum de circumcisione [b B]
 31 C *Obprobria namque Aegypti* ORIG OR
Circumcisio quidem prodest, si ✠
 32 B *Circumcisio quidem prodest. Potest* AMB AM
Circumcisionem pro genere posuit f
 32 C *Illud obseruandum est quod* ORIG OR
Custodit ergo legem is I f(?)
 32 D *Si igitur praeputium iustitias* ·f· OR f
 33 A *Continet enim lex iustitias* ORIG
 After *et qui in occulto Iudaeus est* a passage, not printed, but in
 the Bamberg, Oberaltaich and Rheinau MSS, is labelled
 AMB AM
Qui per litteram et circumcisionem praeuaricator PELAG PEL
 33 B *de qua scriptum in lege* PELAG PEL
Item Moyses ait: Circumcidetis AM
Circumcidere cor, sublata nebula AMB
Quod autem in tali membro PELAG PEL
Videtur sermo apostolicus in H
 33 C *nam, et beatus Hieronymus ait* H·
Est autem dialectica cognomento logica CAS
Sed dicit aliquis: Nec partes ipsae CAS
 33 D *Quid ergo amplius Iudaeo est?* SEDVL
 34 B *O mirabilis profunditas* ·d·
 34 C *Hic praegustatis, nunc ad singula* ORIG
In hoc Paulus uelut arbiter quidam OR
Verbi gratia cum dicit l· R·
 35 B *Si ergo inquit is qui* ·S·
 35 C *Require tamen quid est quod* OR
Considerandum est quia non dixit NI (or HI)
An ex ipsis, qui ex gentibus ORIG (preceded by ·d·) OR
 35 D *Quamquam sunt quae ad honorem* AMB AM
 36 A *Hoc est, fidem promissorum Abrahae* PELAG PEL
Est enim deus uerax, omnis autem OR
Quia ergo omnis homo mendax ORIG
Fiat autem deus uerax VI (in monogram)
 36 B *Quomodo autem dicit Tibi soli peccauit* ORIG OR
utpote animales homines me qui N
etiam si errauit, diiudicare ✠

- PAGE
- 36 C *In Iob huius est exemplum* AM
Deus itaque est uerax AMB
- 36 D *Aliter: Tibi soli peccaui* SEDŁ SED
- 37 A *Hoc testimonium pars aduersa* PELAG PEŁ
- 37 B *Inustus uidebitur deus* TH (or TN) (in monogram) OR
Ubi mihi hypothetici syllogismi SEDŁ SED
- 37 C *Ut iniquus deus dicatur* OR
Absit autem inquit ut ORIG
cum ipso nomine iudicis K
Dauid enim quando peccauerat AMB AM
- 38 A *si iniquitas a deo non abest* OR
In hoc loco mundum homines ORIG
- 38 B *Ut quid me ita deus iudicat* PELA PEŁ
- 38 C *hoc est unde quaestionem sibi fecit* AMB AM
Hoc autem fortassis ideo dicebant PELAG PEŁ
- 38 D *Ergo reddita ratione quod lex contempta* PELAG PEŁ
- 39 A *Hoc est, certis causis ostendimus* ORIG
Sicut scriptum est quia ·H·
Hi octo uersus neque apud Hebraeos H
- 39 B *sicut omnis paene ad Romanos epistula* ·H· H
- 39 C *Illud etiam necessario ducimus* ORIG OR
diligentius puto inchoari ·L·
- 39 D *Non est qui faciat bonum, non est* S·
Explanari autem potest quod dixit ORIG
- 40 A *Quia non intellegit, non requirit* PELAG PEŁ
Non dicitur declinasse nisi is ORIG OR
- 40 B *uel praeter unum ut accipiatur* AVG
Sepulcrum patens est guttur eorum S· OR
Patens autem sepulcrum dicuntur ORIG PEŁ
- 40 C *ne adhuc uiuentibus* NĪ (in monogram)
Dolus est cum aliud †
Non est unius generis maledictio p· p
Amaritudo est contraria OR
maledictioni amaritudo coniungitur ORIG
- 40 D *Pedes hoc loco illos intellege* ORIG OR
Illam dicit contritionem †
- 41 A *Et uiam pacis non cognouerunt* p·
non est timor dei ante oculos eorum OR (with p superposed)
In timore dei omnia conclusit p
totam penitus plebem significat AMB AM
ostendit quae in lege dicta sunt p
- 41 B *Illud autem attendendum quia* TN or TH (?) (in monogram)

PAGE

- Non solum gentium, sed et* ·p· p
Dum omnes indigent misericordia dei AMB AM
Quia non iustificabitur ex operibus legis p
Opera legis dicitur circumcisionem p
- 41 C *Omnem carnem omnem hominem* AMB AM
non otiose accipiendum, quia aliud OR
Non remissio nec ablatio peccatorum ·p· p
- 41 D *Sollicite satis haec legenda sunt* AVG ✠
Itaque quatuor istos gradus ✠
- 42 A *Ioseph in carcerem missus est* AMB AM
- 42 B *Origenes ait de lege* ORIG OR
Iustitia dei est sanctificatio per fidem ·p· p
Sabbati scilicet et circumcisionis AMB AM
- 42 C *Testificati per legem et prophetas* ·p· p
Ideo autem iustitia dei dicta est AMB AM
Aliter In omnes Iudaeos OR
- 42 D *Ad quod dicendum quia* ORIG
Id est, gratia dei, qui non ·p· p
 After alienati ab eo delictis the Rheinau and Bamberg MSS
 have an unprinted portion. The symbols AMB N AM
 occur.
- 43 A *Ad ostensionem iustitiae suae* ORIG
quod cum implevit, iustum se ostendit OR
Propterea passus est Christus ·p· p
Aliter sciens deus propositum AMB AM
- 43 B *Gratiae uidelicet noui testamenti* ORIG OR
Certum est in omnibus paene locis ORIG OR
- 43 D *sancta eius caro, in qua* ✠
Sed et quod latitudo eius z· Z
- 44 B *Quem proposuit deus, etc.* ORIG †
de anima Iesu quam de deitate L
Reddita ratione ad Iudaeos loquitur AMB AM
- 44 C *per quam legem subaudiis ἀπὸ κοινῶν* ORIG OR
tamquam interrogantis sermone dixerat OR †
- 44 D *Sine quibus operibus legis* PELAG PEL
- 45 A *Quo modo iustificatur homo sine operibus legis?* AVG
- 45 B *Fortassis autem haec aliquis audiens* OR
resoluitur et bene agendi negligentiam ORIG
sed praeteritorum criminum datur (after which words the Bam-
 berg MS has an unprinted portion) L·
Id est Iudaeos credentes per praeputium †
id ipsum est ex fide et per fidem PELAG PEL

PAGE

- 45 C *Non mihi uidetur superflua* OR
Et non solum apostolus Paulus ·L·
- 45 D *Sicut enim mulier ex uiro* ✠
- 46 A *Legem ergo destruimus per fidem?* †
Legem ergo quae circumcidi p
Quo modo uero se legem confirmare ORIG OR
Sed non est praetereundum D
quod contraria sibi scribere uidetur p·
cum in praesenti quidem dicit ✠
- 46 C *Illud praetereundum minime uidetur* ORIG OR
Hoc proposuit sibi: nam Abraham AMB
- 46 D *Cum superius duas proposuerat leges* ORIG OR
- 47 A *Abraham autem constat habere gloriam* L
Hic sermo ex Genesi sumitur ORIG OR
- 47 B *Conuertentem impium per solam fidem* p·
Hoc dicit quia sine operibus legis AMB AM
- 47 C *Credere autem non uoluntatis est* q ✠
Beatitudinem hominis remissionem p
Initium iustificari a deo ORIG OR
ut cum per legem dei excoli IH (?)
- 47 D *Quod remittitur non tenetur* ·p·
Vide si potest iste ordo ORIG OR
- 48 A *Iniquitas sane a peccato* ✠
Id est remissio peccatorum per fidem S
- 48 B *uult istam beatitudinem tribus temporibus* TN (in monogram)
Ab origine incipit ut omnem AM
Et signum accepit circumcisionis p·
- 48 C *Profundam in his Pauli sapientiam* OR
Signum namque dicitur cum L·
- 48 D *signaculum dicitur quod alicui rei* ·L·
- 49 A *Quod ergo signis indicanda* ·L·
- 49 B *idcirco ante Abraham iustificatur* ORIG OR
- 49 C *siue ut cum eo recumbant* p·
Illud etiam sciendum quod sicut ·✠· OR
lex naturae de bono et malo ORIG
Ut penitus ostendat non posse AMB AM
- 49 D *poena uero per iram generatur* p·
Hoc est sublatis reis de potestate AMB AM
- 50 A *Non omnem praeuaricationem generaliter* p·
Firma esse non potest omni homini AMB AM
Hoc est non tantum unius generis AMB OR
- 50 B *qui uiuificat mortuos hic mortuos* p·

PAGE

- 50 C *quamuis in principio creandi uocauerat p.*
Contra spem naturae erat ut centum p.
Cum non spem habet generandi Abraham AMB AM
 For *Item secundum alios* the Rheinau MS reads *Item secundum*
Origenem and gives OR in the margin.
- 50 D *Nihil naturae considerat fides p.*
Sic solui solet et ista quaestio AVG
Item Ambrosius AMB AM
- 51 A *Quo modo is uidebitur emortui corporis* ORIG OR
Itaque dicamus Abraham ·I·
- 51 B *Et hic est primus fructus spiritus* ·✠·
Nec de senectutis possibilitate (the true reading) p·
- 51 C *nec enim fides habet meritum* ·GG
Tamquam de percepto dono PELAG
Hoc modo competenter uidebitur ORIG OR
- 51 D *quo modo enim alienum nobis p.*
Tunc magis in pacem ORIG OR
- 52 A *Et quia dominus Iesus huius* AMB AM
Hoc est per quem accesserimus prope p.
quo modo accessum habeamus per © ·O
Istud ostium ueritas est ·L·
- 52 B *Ideo dixit stantes quia iacuumus prius* (after this word both the
 Rheinau and the Bamberg MSS have an unprinted part
 lettered AMB AM)
Gloriamur nos sperare gloriam ·p·
Mouet me cur non dixerit se ·O· O
Non solum in gloriae spe sed etiam ·p·
- 52 C *ut adquiramus de tribulatione finienda* ·✠·
Quamquam nec sic sit digna ✠
- 52 D *Scientes quod tribulatio patientiam operatur* AMB AM
Tribulatio sanctorum proprie est ORIG OR
- 53 A *Spes futurorum omnem confusionem p.*
Spes non confundit AMB AM
Magnitudo beneficiorum excitat p
- 53 B *Quo modo nos diligit deus* ·p· p
Siue quia in ultimo mundi tempore AMB AM
- 53 C *Forte audeat quis mori pro iusto* f
- 53 D *Si per mortem Christi saluati* ·p·
filium morti tradidit ·d· a (in uncial form)
- 54 A *Id est non solum nobis p.*
Cum supra aperuisset arcana ORIG OR
- 54 B *Hic cum dixerit Sicut per* ·d· ORIG OR

PAGE

- et ita in omnes homines pertransiuit* ·q·
- 54 C *Sed huic Origenis expositioni* SEDL sed
- 54 D *nam quem ad modum per unum* ✱
Where the obelus is, the Rheinau and Bamberg MSS have *Ex*
(*De*) *libro secundo contra Iulianum*, with AVG in the margin
opposite.
- 55 A *sicut enim a muliere initium* ·L· ✱
- 55 B *Manifestum est in Adam omnes* AMB AM
Hoc dictum est, non quia AG· AM
Quasi ante legem peccatum non fuerit p·
- 55 C *Putabant se homines apud deum* AMB AM
- 55 D *Lex autem naturalis tres partes* ✱
Quoniam non imputabatur peccatum ante quam AMB
- 56 A *Aliter: Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen* GG
Quia nec lex per Moysen potuit AG AVG
regnum mortis auferre ab Adam ORIG OR
- 56 B *Aliud est enim pertransire et aliud* TK (?) (in monogram)
- 56 C *Infantes sunt qui non peccauerunt* GG
Sive: Ideo fuit forma Christi quia sicut p·
et sicut ex latere Adam p
Cum superius dixisset apostolus ORIG OR
- 56 D *quae sit per genus similis* p
Ex his asserit completa esse ORIG OR
- 57 A *Si enim ob unius delictum multi mortui sunt* S· AG AVG
- 57 B *quia mors quidem unius delicto* D· ORIG OR
- 57 C *Ex uno ergo quid nisi delicto?* AVG
- 57 D *quo modo ex uno delicto in condemnationem?* AVG
nullus enim hominum nisi per Adam AVG
- 58 A *Sicut exemplo inoboedientiae Adae* p·
Subintrauit autem hoc est subito AM
quia inimicus plus exarsit AMB
- 58 B *Aliter: Ut abundaret delictum: nam* AG AVG
Lex autem subintrauit, lex scilicet ORIG
Ipsa ergo subintrauit OR
Manifesta est enim quantitas peccati p
Est autem grandis superabundantia ORIG OR
Superabundauit gratia. Donum dei omnium AMB AM
- 58 C *Quoniam superius dixerat quia Ubi* ORIG OR
Vult tam firmum esse baptizatum ✱
- 58 D *Superueniente gratia dei per Christum* AM
Sicut deo uiuere dicitur is OR
Obserua diligentius ordinem dictorum ORIG OR

- PAGE
- 59 B *In morte ipsius baptizati sumus. Hoc est* ORIG OR
After *Christo conbaptizati sumus* there is in the Rheinau and Bamberg MSS an unprinted portion. In the margin opposite is q.
- 59 C *Si mortui sumus peccato et consepulti* ORIG OR
quo modo etiam cum ipso tres q.
Haec dicit dominus cum dominus non misit FAVTS. FAVS
- 59 D *dum descendimus sepelemur* ✠
Nouitas autem uitae est ubi ORIG OR
- 60 A *Baptismum itaque resurrectionis pignus est* AM
Si enim complantati facti sumus ORIG OR
- 60 B *Vel: Si enim complantati* AM
id est si in baptismo AMB
- 60 C *Scientes quia uetus homo noster* OR
Vetus homo noster intellegendus est ORIG
Scilicet deo. Per baptismum cum Christo p.
Ut destruaturs corpus nostrum a seruitute p.
- 60 D *Corpus est peccati. Id est, iniquitas* ORIG OR
uetus homo noster malos actus cruci fixos AM
- 61 A *Praesenti sermone apostolus conclusionem* ORIG OR
Si autem mortui sumus cum Christo AMB
Unde consequenter intellegitur quod AM
- 61 B *Viuerere autem deo ita intellegendum est* ORIG OR
- 61 D *Mortale corpus est ex causa* AMB AM
Id est diabolo: unum quodque membrum p. p
Ut oculus qui ante uidebat ad concupiscendum p.
Non uos uincet peccatum: non enim estis p.
- 62 A *Noli facere uitium sermonis: non enim* p
Si non peccemus non sumus AMB AM
Quia si peccatis sub gratia p
Nunc ne aliud profitentes AMB AM
- 62 B *Videtur parum integra elocutio* ORIG OR
quod fortassis putet L
- 62 C *Unde uereor ne forte plures* ORIG OR
iustitiae uideamur oboedire 3
- 62 D *Ipsa autem doctrina sit* AV(?)
Et ob hoc Hieremias fortassis d.
- 63 A *Liberati autem a peccato* S. f
sic enim dicebat Iesus ad Iudaeos OR
Hoc est humanum dico quia p. p
siue ita humana ratione digna ORIG
Pudorem quendam per haec incutit OR

PAGE

- 63 B *Dudum requirebant pedes uestri S.*
circumspiciant pauperes debiles egenos (before these words the
 Bamberg MS has a portion omitted by homoeoteleuton in
 printed edition) ✱.
- 63 C *Videtur hic sane iustitiam nominasse* ORIG OR
Hoc est in nullo seruientes p.
ita et nunc liberi estote ab AM
- 63 D *Quilibet a deo est seruus* AMB
Sane notandum est esse ORIG
Liberi a iustitia non sunt AVG
Quem ergo fructum habuistis in his ✱.
- 64 A *Non est omittendum quod* OR
serui facti sunt deo L.
Finem dixit exitum uitae et actuum AMB AM
Stipendium pro opere militiae redditur AG AVG
- 64 B *Bene autem metaphoram id est figuram* ORIG OR
- 64 C *Hinc incipit difficultatem legis ostendere p.*
ut animas eorum firmet AMB AM
Nam quae sub uiro est mulier AMB P (there is a bit of this in
 Rheinau MS, not printed)
Haec lex de euangelio est AM
- 64 D *Suadet ergo Christianis mundum* Z.
si autem seruientes legi accedere q.
Scientibus autem legem loquitur Paulus ORIG OR
- 65 A *Sed quo modo sit mortuus* L.
- 65 B *Quo modo saluator corpus suum zabulo* AMB AM
cum illum innocentem occidit OR
et qui exiit principatus et ORIG
- 65 C *Ut sitis alterius, qui ex mortuis* PEŁ
Adquiritur enim qui in gratia eius AM
quae tamen per legem ostendebantur esse AMB
- 65 D *Per legem erant, hoc est* AM
Quaenam ista lex est, per quam ORIG OR
Sive; Ut fructificaret morti, hoc est AMB AM
- 66 A *Lex autem mortis ideo dicta est* L.
Hoc est, nos mortui cum Christo ORIG OR
Lex enim uetus non criminis nomen est AMB
sed temporis uel aetatis AM
- 66 B *Non idcirco nos Christus abstraxit* ORIG OR
- 66 C *Non ergo peccatum est lex, sed index peccati* AMB AM
Non dixit: Non habebam p
Omnem dicens concupiscentiam AM

- PAGE
- 66 D *Quid est sine lege uixisse* AMB AM
In fine obliuionis recognitum est peccatum p.
- 67 A *Mortuus est homo qui uidet se* AMB AM
Peccatum hoc loco zabulum intellege AMB AM
quod enim prohibet malum, bonum est ORIG OR
- 67 B *Sed ut peccatum appareat peccatum* AMB
Inimicus ; hoc est diabolus, quem AM
Ut fiat supra modum peccans P
- 67 C *Non intellegit quod operatur, quia uidet* AMB AM
Si ipsum malum nolo facere P.
- 67 D *quia carnalis consuetudo uoluntati* P.
Semper repetit ut dilucidet AVG AM
- 68 A *Numquid qui inuitum hominem* AMB AM
non illius dominaretur p
Hic elocutiones integrae non uidentur ORIG OR
- 68 B *opus uero tardum est* L.
nec tamen statim ut uoluit sapiens effectus est ✕
- 68 C *Aliam legem desideria consueta dicit* p.
quae in mente consistit ORIG OR
Sed rursus motus corporis p
- 68 D *Cum haec Paulus adsumpta fragiliore persona* ORIG OR
Merito corpus mortis appellatur ORIG OR
hanc dicit mortem, quam ostendit AM
- 69 A *Mente serui legi dei* AM
Id est diaboli, qui per carnem AM
- 69 B *Lex spiritus uitae ipsa est* AMB AM
Ideoque lex reis mors est ✕
Utrumque continet lex et litteram ORIG OR
- 69 C *Hoc dicit ut baptizatos* AM
quia quod impossibile erat legi AMB
Aliter : Impossibile erat legi ut homines p.
Hoc est : In eo quod lex infirmabatur p.
Quod dixit : In similitudinem carnis peccati ORIG OR
- 69 D *Hostiae, quas pro peccato offerebant* PELAG PEL
- 70 A *peccatum peccato proprio condemnauit* AMB AM
Pro peccato inquit damnauit ORIG OR
in carne sua (after these words there is an unprinted part in the
Bamberg MS) P
- 70 B *Damnatum dicit peccatum* AM
Homo ex spiritu et carne constructus p.
Id est : carnalia bona pro summis AVG
- 70 C *Multi hunc locum ita intellegi* CAS

- PAGE
- ut hoc ipsum apostolum CAS*
Quid enim boni quod ille ✠
- 71 A *uerum etiam magna atque praeclara sunt ·L·*
et rursum auri contemplatione ✠
- 71 B *Ipse alibi¹ dicit prudentiam humanam esse f·*
Talis ergo prudentia mortem p·
Prudentia uero a prouidendo est appellata AMB AM
- 71 C *Quoniam prudentia carnis inimica AVG*
Ostendit quid dixerit inimica AVG
Legi enim dei non est subiecta P
- 71 D *Id est: uoluntate carnis ·P·*
- 72 A *Totus mundus caro est AMB AM*
sed in spiritu: hoc est ·P·
Hoc ideo ambigue dicitur AMB AM
Qui enim in carne sunt AVG
- 72 B *Id est: Qui uoluptatibus carnis AG*
Spiritus autem Christi humilitatis S·
Spiritus dei nunc spiritum Christi P· AM
Hoc ergo dicitur quia supra dictis amb
- 72 C *Cum in psalmis dicat OR*
Et si ferae et iumenta eius sunt ORIG
Peccati causa corpus mortuum asserit AMB AM
Spiritus uero uiuit propter iustificationem ·P·
- 72 D *Quod si spiritus eius qui OR*
Quoniam quidem supra dixerat ORIG
- 73 A *Unus quisque sic habere in se spiritum ORIG OR*
Christus sapientia est: si sit sapiens P
- 73 B *Quia supra propter peccatum AMB*
corpus dixerat mori morte AM
Non autem ait: Qui suscitauit q· AG AVG
- 73 C *Hoc totum ait (or agit) ut ostendat ·P·*
Spiritus Christi habitare in nobis ORIG OR
- 73 D *Nihil uerius quam si secundum AMB AM*
Omne enim peccatum caro est p·
Si autem per spiritum facta OR
mortificat autem quis hoc modo ORIG
- 74 A *Gaudium similiter fructus est spiritus p*
Hos dicit spiritu dei AMB AM
Iudaei acceperunt spiritum, qui P·
- 74 B *Hoc ergo est quod docet ORIG OR*
Neque enim pater alius quisquam p

¹ *alibi* comes from the Rheinau MS.

PAGE

- ne pro nomine quoque in uacuum usurpato* p.
Abba pater: Hic duo uerba H· H
- 74 C *Cum deus pater nullo* AMB AM
Sed haec causa humanitatis est p
Heres quis efficitur dei ORI OR
- 74 D *sicut apostolus ad Hebraeos dicit* AG AVG
cuius similitudo uetus testamentum erat p
- 75 D *Videamus ergo quid sit compati* AMB AM
Hinc uult futuram gloriam commendare ·p
Nihil quidem dignum inueniri ORIG OR
- 76 A *Non enim condignae sunt passiones* ∅
Diuersi hunc locum diuersis modis PELAG PEL
Reuelationem filiorum dei expectat ORIG OR
- 76 B *Quid est ergo quod uanitati* AMB AM
Vide ipsius solis et lunae ORIG OR
- 76 D *Sicut gaudent angeli super paenitentes* p· OR
- 77 A *Requirendum est cur in superioribus* ORIG
Ipsa igitur elementa cum sollicitudine AMB AM
- 77 B *Non solum angeli, qui benigniores* p·
Hoc ergo quod in eos ORI· OR
- 77 C *Scrutare librum Quaestionum* ··d·
Ergo in spe liberati sumus AM
Quod uidetur non speratur, sed proprium est p·
Nihil est ergo prorsus sperandum ∅ OR
- 77 D *Tunc ergo erit res quae* AVG
Manifestum est non esse spem AMB AM
Ideo fides per patientiam grandis p·
- 78 A *Spes enim sine patientia* AMB
per patientiam expectamus: haec AM
 After adiuuat infirmitatem nostram there is a passage in the
 Rheinau and Bamberg MSS labelled PEL·P·
Quia quae ante petuntur quam ORIG AM
Quae autem sit infirmitas nostra OR
- 78 B *et ignorantem penitus litteras* L·
- 78 C *Infirmitatem nostrae orationis* H
Sed ipse spiritus postulat pro nobis p·
- 78 D *Ostendit quidem non tam uerba* ORIG OR
Hoc dicit quia si imperite AMB AM
- 79 A *Hos quos praesciuit futuros* AM
Puto quod sicut non de omnibus OR
- 79 B *Fortassis ab attentis lectoribus* ORIG OR
- 79 C *Similis ei erimus, id est deo, sed* AVG

PAGE

- 79 D *Recte primogenitus qui ante creaturam* AM
Vocatio autem uolentes colligit p.
Aliud est praescire, aliud praedestinare FAVS
- 80 A *Praescientia itaque gerenda praenoscit* fau^s fau^t
haec praedestinat praemia. At aduersum d. ORIG OR
ergo non omnes praesciuit p.
- 80 B *Vocare est cogitantem de fide* AMB AM
Deus quo modo pro nobis sit ORIG OR
- 80 D *Pro omnibus ergo tradidit eum* ORIG OR
et ideo etiam si minorum L.
Quid potest habere carius quod P.
Multa sunt in scripturis, quae nisi ISIDO IS
- 81 A *Quos ergo deus elegit credentes* P.
Videtur mihi quod ait ORIG OR
- 81 B *Hoc in Isaia propheta est* AMB
qui quidem nos arguet, ne forte AM
Ut cum ipso simus ubi ipse p.
- 81 C *Post tanta praeclara beneficia* p.
hoc est, non propter aliud crimen p.
Tota die: non enim sufficit mihi ORIG OR
- 81 D *Confido enim quod neque mors* ∅
- 82 A *Neque creatura alia. Omnem paene* ∅
Nimirum hyperbolice hoc dicit ORIG OR
- 82 B *Cum pro his, inquit, omnibus beneficiis* ORIG OR
fames si adfuerit, turbare me non potest ✠
- 82 D *Confidentia est enim haec* AM (but Bamberg MS has *Item scs*
amd)
Neque si uirtus ab aliquo ✠
- 3 B *Videamus qua re dixerit ueritatem* OR
- 83 C *Sed et hoc, quod dicit* OR
- 84 A *Cerne apostolum, quantae caritatis* H.
ut pro illo cupiat mori H
- 84 B *Optabam, inquit, non opto* ✠ AM
Qui sunt cognati secundum carnem H
Quorum adoptio est filiorum H.
Adoptati enim sunt filii ORIG OR
- 84 C *Adiecit adhuc ut et alios* AMB AM
De gloria datae legis saepe ORIG OR
unum fortasse dicere nonnullis q.
- 84 D *Haec sunt omnia, super quae* AM
- 85 A *Apostolus hanc sententiam profert* H.
quod plangit apostolus dicens H

PAGE

- Hic etiam incipit ratiocinare* Item faust
quia superius dixerat dolere p.
Nec enim omnes qui sunt AMB
Hoc est quod uult intellegi AM
- 85 C *Proposuit ergo apostolus persequi* d. OR
 85 D *Non ergo, inquit, per ordinem* S.
 86 A *In Genesi ita legitur haec sententia* GEN
Hic ostendit posteriorem populum p.
hoc est in Genesi, quod praefiguratum AM
in quo promissionis uerbum impletur AMB
- 86 B *Non tantum ergo Sarra* AMB AM (the Bamberg MS has also
Item scdm am̄d)
- 86 C *Sed alia causa est* p
 86 D *Ex uno concubitu habens Isaac* p.
Praescientia dei flagitatur AM
- 87 A *Nam neminem damnat ante quam peccet* q.
Maiorem populum Iudaeorum AVG
- 87 B *Quid mirum est si iustitia* faust
Sed requirendum quare hoc AVG
Siquis habet duos debitores AVG
ab altero exigere, cui uult donat AVG
Ambo gemini natura filii AVG
- 87 C *Sentiens autem quem ad modum hoc* AVG
Qua in re, si futura opera p
Haec elocutio ita intellegenda est FAVS faust
- 87 D *Ex persona contradicentis sibi* ORIG
Numquid iniquitas est apud deum? OR
- 88 B *Velle et currere meum est* H. H
Non uolentis neque currentis, etc. *Cum procul dubio* AVG
- 88 D *et misericordia eius subsequetur me* L
Cur enim admonemur orare d.
Oremus pro nobis, ut misericordia AVG
Item non uolentis neque currentis AVG
- 89 A *Si uos filius liberauerit, uere liberi eritis* f.
Qui uult et qui currit, hoc uidetur ORIG
- 89 B *Hoc autem fecit deus more* d.
Ponamus ergo patrem familias istum ORIG OR
- 89 C *Vide enim quod non dixit* L.
et in te ipsum ad posteritatis AVG
famosissimus conferatur interitus. *Cum dei* pf AVG
- 90 A *quem uult obdurat, nec tamen inique* faust
Vis scire quia diuina FAVTS

PAGE

- Dei patientia induratus est* d. p. (evidently for *dei patientia*)
in ipso suam clementiam f.
Et ut adnuntietur nomen meum amb. AM
- 90 B *Tamquam propterea non uideatur* d.
O homo tu quis es qui AG
Hoc loco quidam stulti putant AVG
- 90 C *Nec apostolus hoc loco sanctos* S. AVG
- 91 A *Legimus et in euangelio* ORIG OR (the Bamberg MS also
 precedes the quotation with the words *Item secundum*
origenem)
- 91 B *propterea namque et dominus dicebat* OR
- 91 C *ita etiam Paulum diuinorum* ✱
- 91 D *et cur qui peccat culpatur?* ✱
cubiculi ausus es secreta L.
- 92 A *quod hic proprium quasi ponit* AMB AM
Quid sibi uult homo de hac massa AG. AVG
et dicat: Quare sic me fecisti? ·R.
De Pharaone facile respondetur AVG
- 92 B *Quia illum diu sustinuit blasphemantem* ·P.
- 92 C *Saepe de incompositis elocutionibus* ORI. OR
Verbi causa, ut ita legamus p.
- 92 D *O homo, tu qui es* ∩
Patientia et longanimitas est dei p AMB. AM
- 93 A *diuitiae autem gloriae sunt* AG
Eo ipso quod ait: In multa AVG
cum erga eos, qui inter homines spernuntur ORIG OR
qui spernebatur et desperabatur ·∩
Vocabo non plebem meam ·∩¹
- 93 B. *Apertum est de gentibus dictum* ORIG AM
Paucitatem eorum credituram AMB
Prouidens de futuris propheta ORIG OR
- 93 C *Historiae habet hoc sensus* P.
Saluari hos promittit, quos AM
- 93 D *Siue uerbum breuiatum est* OR
- 94 A *Quod semen Isaias Domino dicit* OR
sicut ipse Dominus dicit AMB
aut fructus huius seminis est AM
- 94 B *Vide ergo si hoc modo* ORIG OR
- 94 C *Prima iustitia est cognoscere* P.
- 94 D *Ecce pono in Sion lapidem offensionis* AM

¹ This symbol also occasionally later.

- PAGE
- Compertum est in petra uel in lapide* AMB
hunc dicit, qui abscissus a monte p.
- 95 B *ita ut proferret de Isaia* ORIG OR
- 95 C *Et probat quo modo non L.*
si enim habeat quis affectum P
- 96 A *Sed non secundum scientiam P.*
sed non cognouerunt quia AM
Ignorantes enim hunc esse Christum AM
- 96 B *Quidam ex hoc loco putant P.*
- 96 C *Hoc est, nec de passione neque ESI*
Quod ergo ait: Ne dixeris ORIG OR
- 96 D *Iustitiam hanc dicit esse fidei AMB AM.*
Hoc scriptum est in Deuteronomio AM
- 97 A *Quia si confitearis in ore tuo AM*
hic illa manifestauit: hanc AM
Certum est quia suscitauit eum ORIG OR
alioqui quid proderit scire ORI
- 97 B *Ad hunc autem sensum p.*
Ergo si fides sufficit ad P.
Cum examen coeperit fieri AMB
- 97 C *ubi et remuneratio et condemnatio AMB*
Generaliter autem confundi propter AM
- 97 D *Hae sunt diuitiae domini, si ORIG OR*
- 98 B *Difficultas mihi quaedam in .d.*
Sed magis ad illum nos L
- 98 C *Hoc propheta dicit Nahum AM*
- 98 D *de his pedibus et in euangelio d.*
- 99 B *Ergo si nec illi omnes f.*
Quis credidit auditui nostro? Firmauit P.
Domine, quis credidit auditui nostro? ORIG OR
- 99 C *qui ascendit in caelum Christum deducere O*
- 99 D *Quia nisi dicatur aliquid AM*
nec audiri potest nec credi AMB
ubi ait: Non sunt loquellae ORIG OR
- 100 A *Sed dico: Numquid S*
Videtur ea quae superius dixit P OR
nunc uero, ut sibi moris est ORIG
Quia per se Iudaei in ira AM
In gentem insipientem AMB
- 100 B *Hoc est, sine lege et non adorantem P.*
Dicit apostolus de Isaia OR
hoc indicat quia mortem ORIG

- PAGE
- 100 C *nec sic crediderunt. Certum est* P
- 100 D *Ne uideretur paruum* OR
ualidiora requirit exempla ORIG
- 101 A *Ostendit enim non solum Eliam* AM
- 101 B *Quid autem et ipse numerus* ORIG OR
- 101 C *Sciendum est opera quae* P
- 101 D *non erit gratia, sed merces* P.
In his apostolus Israel in duas ORIG OR
- 102 A *Hoc est, spiritum erroris uel* OR
Quaestio nobis quo modo de bono ORIG
- 102 B *Hoc est, usque conuertantur* P.
Quod dicit fiat mensa eorum ORIG OR
Apostolus autem non posuit R.
- 102 C *Omne quod appellatur Vetus Testamentum* ORIG OR
Aliter: Fiat mensa eorum coram p
- 102 D *Potest autem et illa captio mensae* ORIG OR
Ex scripturis didicerunt Iudaei S
- 103 A *Dico enim: Numquid sic offenderunt* AM
Quo modo ex illorum delicto ORIG OR
- 103 B *usque adeo illos dilexit ut* P
Si delictum illorum tantum uobis P.
- 103 C *Considera in his dei sapientiam* OR
Quam diu in corpore fuero P.
Dum exemplo meo plures eorum AMB
Ostendit gentibus quonam affectu AM
- 103 D *Quid tam dignum quam ut* ORIG OR
Exornat autem et illustrat L.
Verbi causa, ministerio ecclesiae P.
- 104 A *Si ergo, inquit, Israelitae* ORIG OR
- 104 B *Quod unius substantiae est* AMB. AM
- 104 C *Immutatis uerbis eadem repetit* AM
Radix patriarcharum, hoc est P
Radicem uero hanc quidam Abraham ORIG OR
Qui est primogenitus omnis creaturae P.
- 104 D *Hoc est, non propter te illi* p.
- 105 A *Quia Iudaei per diffidentiam lapsi sunt* AMB. AM
Quidam hunc locum non intellegentes P
- 105 B *magnis supplicationibus a domino deprecatur* AM.
Noli ergo altum sapere: hoc est AM
Hoc est, si illis non pepercit P.
Vide ergo bonitatem et seueritatem dei AM
- 105 C *Apud homines quidem impossibile est* P.

- PAGE
- 105 D *Ideo insertum dicit oleastrum ut* AM
Sed nec hoc quidem lateat nos ORIG OR
- 106 A *Adhuc ad eos qui ex gentibus* ORIG OR
- 106 B *Hoc est, ne secundum humanam sapientiam* † P.
Quia insultare lapsis OR
Quod enim secundum deum sapit ORIG
Id est, non omnibus patitur deus P.
- 106 C *Donec plenitudo gentium intraret* IS
Id est, multitudo credentium ISID
Quod si uis, inquit apostolus ORIG OR
Sciendum sane est quod de propheta d.
- 106 D *Novum scilicet testamentum* p
Causa incredulitatis inimici sunt euangelio AM
- 107 A *illis enim insultandum est quorum* OR
Eadem persequens adhuc de Israel ORI.
Secundum reliquias uero, quae R
- 107 B *Post haec etiam latentes et profundiores* S.
- 107 C *Si crediderint, illis non poterunt* P.
Hoc est, omnia conclusisse in incredulitate AM
- 107 D *Miratus tantum profundum nullis* ISID· ES
Excelsum et immensum deum in diuitiis AM
- 108 A *Considerans sanctus apostolus tantas esse d.* ORIG OR
- 108 B *quam inscrutabilia sunt iudicia eius ! iudicia* P.
Inscrutabilia. Ut scrutari OR
Sed requirendum quare dicat inscrutabilia ORIG
- 108 C *Quis enim cognouit sensum domini? hoc d.* AMB AM
- 108 D *Hoc est, quasi minus ipse consilio* S.
indigeret alterius, sed consilii OR
- 109 A *ex ipso, hoc ipsum quod sumus indicat* ✕
et finis in ipso erit, tunc R
- 109 B *Non per salutem illorum neque* AMB
tamen per misericordiam dei orat AM
Cum per omnem textum epistulae ORIG OR
- 109 C *bonum tunc placet deo, si rationabiliter* P.
- 109 D *Obsequium hic cultum dicit* ORIG OR
Pro uiribus autem explanare P
- 110 A *Vide ergo ne forte cum uenit d.* p.
- 110 B *Renouatur autem sensus noster .S.*
legis eius intellegentiam spiritalem L.
- 110 C *Prohibitus humana sapientia* P.
Haec gratia peritia intellegitur AM
Videndum est quia Paulus sicut d. ORIG OR

- PAGE
- 110 D *Reperimus autem nos in quodam* P
- 111 A *per gratiam quae data est sibi* S
plus uult sapere qui illa scrutatur d. p.
Aperte ostendit hoc nos debere AMB AM
- 111 B *sed sapere, inquit, ad sobrietatem* ORIG. OR
Sicut diuisit deus mensuram fidei OGR (sic) OR
- 111 D *ordinatissime per haec componens* ORG OR
singuli habemus actus, uerbi gratia ✱
- 112 B *Cum dixisset singulos quosque* ORIG. OR
Nunc autem illa officia deputata AMB AM
- 112 C *Prophetia intelligenda est quam docet* ORIG OR
Possumus haec omnia ad illam regulam d.
Similiter dicitur adiuuari doctorem AM
- 112 D *Qui docet maior est eo qui* p.
Qui tribuit indigentibus et praestat AM
Qui praest in ecclesia uel fratribus p.
- 113 A *qui ecclesiae praesunt, recipiant* d ORIG OR
quis scandalizatur, et ego non uror? S
Videtur fortassis unum atque idem ORIG OR
Tota puritas debet esse in Christiano P.
- 113 B *Non magnum dicit uitare malum* AM
Observandum etiam hoc quod ORIG OR
Ita uos diligite quasi ex una S.
Hoc est quod et dominus docuit P.
- 113 C *Spe gaudet qui non respicit* ORIG OR
Manifestum est quia qui preces AM
- 113 D *sed et quaeramus et solliciti simus* OR
Recordare Lot et inuenies quod d ORIG
- 114 A *Gaudete cum gaudentibus, flete* OR
Non cum illis, qui flent mortuos suos ORIG
- 114 B *Sermo iste non natura sui* ORIG OR
Alta sapere superbe sapere est AMB AM
- 114 C *et suam alienam. Nolite esse* AM
Qui sibi prudens uidetur, hic OR
non potest esse sapiens apud deum. Nulli ORIG
et reddere malum, non ut quibusdam uidetur OR
- 114 D *Hoc est quod dicit dominus: Nisi* AM
- 115 A *Coram hominibus prouidet quis bona* ORIG OR
sicut in uobis est ut fieri possit d ORIG
Quo modo potest fieri ut pacem OR
- 115 B *Non uosmet ipsos uindicantes, sed* P
- 115 C *Aut a fugiendo aut a permittendo noceri* d. ORIG OR

- PAGE
- sed quasi effuso ac digesto d.*
- 115 D *Noli illi negare quod deus nulli p.*
Hoc enim faciens carbones ignis AM
Fortassis isti carbones ignis qui ORIG
Potest enim fieri ut animus ferus OR
- 116 A *Noli uinci a malo, sed uince in bono malum OR*
Bono autem uincit malum qui ORIG
Contraria namque contrariis perimuntur ✠
- 116 B *Non enim est potestas nisi a deo ORIG*
Quid et illa potestas, quae OR
- 116 C *Quod autem dicit de potestate ORIG· OR*
- 116 D *Laus ex potestate tunc fit AM*
- 117 A *quoniam futurum iudicium deus statuit AM*
Ob hoc mihi uidetur dicere : Ideo necesse ORI OR
- 117 B *nam si uineam domini colamus ✠*
Quia colonis malis uineam tulit †
Potest etiam eleemosyna debitum appellari P.
Tributum est quod manu tribuitur. Vectigal AM IS
Primum ea quae sunt potestatis regiae AM
- 117 D *nam nouae legis mandatum est etiam P.*
Quo modo possit quis legem in uno ORI OR
- 118 A *Quoniam hora est iam nos ·p.*
Cotidie propior est nostra salus OR
- 118 B *dixit : Cum audieritis haec omnia ORIG*
Tenebrarum sunt opera uitia carnis AMB AM
quae sunt uitia carnis. Quae sint O.
Comessiones autem, sicut inhonesta ✠.
- 118 C *Recte ab his coerceri monet, quia AMB· AM*
Frequenter diximus Christum sapientiam O.
- 118 D *In hoc necessaria non prohibuit GG.*
Hinc probatur quia non de Iudaeis P.
- 119 A *Unde Iacobus ait : Qui iudicat ✠.*
- 119 B *Qui tres pueros leguminibus pastos ✠*
- 119 C *Cauendum est autem ne nos e ✠*
et mortuos suscitabit, quoniam uiuis AM
ex perditis enim iterum reformauit AM
Puto quod duobus modis constat ORIG OR
- 120 A *Tu autem quid iudicas fratrem tuum ? AM*
de Sem enim 27, de Cham 22 ✠.
- 120 B *Bonum, hoc est libertas, quam P.*
Bonum nostrum, hoc est doctrina dominica AM
Sed et hoc notandum, quia non P.

- PAGE
- 121 B *Vah! qui destruebas templum dei* ORI
Quod si requiras cur exemplum quod OR
- 121 C *Item et consolationem scripturarum, id est,* AM
si adhuc tardent. Spem habeamus. AMB
- 121 D *Propter honorem dei inuicem onera* P.
- 122 A *Hoc est, cum Israel.* AMB
Radix Iesse est arbor David AM
- 122 B *In uirtute spiritus sancti* OR
et plenitudinem pacis. Aliter ORIG
Bonus doctor laudando prouocat P.
- 122 D *Signa minora, hoc est sanitates* OR
ueluti est suscitatio mortuorum ORIG
- 123 B *Quod autem placuit Macedoniae et Achaiae* ORIG OR
- 123 C *Non corporalem utique requiem quaerit Paulus* ORIG OR
- 123 D *Pulchre autem in pace finiuit* P.
ministrare uidentur in baptismo siue p
Hanc ministram esse ecclesiae Cenchrus AM
- 124 A *Cenchrus portus Corinthi, quia omnes* ORI. OR
Nam et laborant, cum docent adulescentulas O. OR
- 124 B *et ante ipsum crediderint in Christo* O
Hunc quasi amicum salutatur, sed AMB AM
Probum in domino. Hoc est probatum O.
- 124 D *Puto autem quod Hermas iste sit* O. O
- 125 A *In osculo sancto. Ex hoc sermone* ORI. OR
Alienus uobis sit, nec omnino ORIG OR
- 125 B *De illis dicit, qui ex circumcisione* P
Subtiliter sane Paulus indiscretam O. O
- 126 B *Videtur mihi in hoc loco dixisse* ORIG OR
Et quidem de Timotheo plenissime p
- 126 D *haec est subscriptio manus eius in* P.
- 127 A *Duas mihi causas Paulus uidetur* ORIG OR
- 127 D *sua his nomina praeponunt* S
In uia uel Benjamin uel in H
Porro quod ait: apostolus H
magister exercitus Tiberii Caesaris r
- 128 D *Et Sosthenes frater. Hunc idcirco secum* p. p
- 129 A *Unde scriptum est: Et Samuel inter eos* p. ✱
Hieronymus in tractatu libri Isaiae hi.
- 129 B *Ut solet, primum prouocat* p.
- 129 D *In apostolorum personis hoc de* ✱
Ego quidem sum Pauli. Hac causa ✱
ut Hieronymus dicit in tractatu H

- PAGE
- 130 A *Item: Qui ad maiora mittitur* GR $\bar{g}$ grius
Ne euacuetur crux Christi. Id est p.
- 130 B *Subauditur apparebit? sapiens, ex gentibus. H.*
Qui quaerit de occultis naturis huius H.
- 130 C *Factura mundi dei sapientia est p.*
sed quoniam non cognouerunt homines p.
- 131 A *diaboli liberauit ✱*
Quia crux Christi diabolum fefellit ✱
Ac si diceret: Videte eos per quos L
- 131 D *Christum qui est absconditus q.*
Quam nemo principum huius saeculi AVG
Unde (Augustinus dicit Rheinau) apostolus AV
- 132 B *Quod oculus non uidit. In Isaia sic habetur q. ✱*
- 132 C *Quid uidet oculus? Colores. H h.*
Item quid est quod apostolus dicit ✱
- 132 D *Sancti uidebunt quod Paulus testatur GG.*
- 133 B *Infirmis in fide et contentiosis ✱*
Si ergo paruuli adhuc illi sunt ✱.
- 133 D *Nos mercenarii sumus in agro alieno L*
- 134 A *In ecclesia tria genera sunt bonorum p.*
Item aurum cogitationes bonas ✱.
- 134 B *Augustinus autem aliter exponit AVG.*
- 136 A *non ad ordinem, sed ad ministrationem l*
omnium, sicut statim subiungit r
- 136 B *Ironice quae uidetur confirmare, negat ✱*
Peripsema. Abiecti, humillimi. Peripsema ISID
Non ut confundam uos haec scribo. Ac si $\bar{e}$ si
- 136 C *After uos in fide Christi* a portion is added in the Rheinau
MS.
- 137 A *Qui pro me erat praesens, litterarum mearum H.*
Id est tortori diaboli (read diabolo with ed. pr.) ut H.
oportebat enim ut per diabolum .GG. GO (after diabolum pec-
cavit an extra part in both MSS)
- 137 B *Vetus fermentum. Fornicationem P.*
Etenim pascha nostrum. Ideo debetis ✱
- 137 D *duodecim tribus Israel: after these words a portion of Ambro-*
siaster in the Bamberg MS with AM in the margin.
In uobis iudicabitur. Id est, per uos. ORIG OR
- 138 A *Qui contemptibiles sunt in ecclesia ISID.*
Hoc est qui minimi sunt in ecclesia esi
ac si diceret: Qui minores sunt GG
- 138 B *Item contemptibiles, qui minores sunt .p.*

- PAGE
- Ideo hoc iterat ; nam potuit putare* AG au.
- 138 D *Nolite errare. Hoc est seduci existimantes* esi.
Aut nolite errare uosmet ipsos et alios ISI
- 139 A *ut Augustinus in libro septimo de Ciuitate* AVG.
- 139 B *de fornicatione tractat, uult materiam fornicationis* ✽
Sed ergo (sic) sub nullius redigar potestate xb¹
Paulus cui cuncta licent, sub nullius potestate GG.
- 139 D *Nunc ostendit quantum reatum fornicatio* q.
- 140 A *foras exire a legitimo coniugio. Omne autem* ✽
Aut in corpus suum peccat ; quia hoc uitium GG au
Quod si in uobis spiritus sanctus est GG
- 140 B *Glorificate deum. Hoc est, agite ut esi*
glorificetur deus per opera uestra ISID
- 140 D *Secundum intelligentiam. Infirmis hoc indulgeo* P ✽
- 141 A *nisi culpa scilicet ad coniugium ueniant* GG
His autem dico, qui matrimonio. Proprie ISID
Non ego, sed Dominus. Qui dixit : esi.
Manere innuptam. Id est, ut non nubat ISID
Nam ceteris. Qui uidelicet neque ambo Christiani esi.
- 141 B *Christiani sunt. Qua propter ? Scilicet ut* AVG
Ac si dixisset : si permitterem uirum ✽
- 141 C *Sicut uocauit deus. Siue cum fideli* ✽
- 141 D *Circumcisus aliquis uocatus est. Infert* P ·H.
ethnici, serui, et liberi, et sub metaphora H.
eorum de nuptis disputat et innuptis q.
- 142 A *Aliter : Non putet se superflue circumcisum* ·p.
necessarium suo tempore. Siue hoc modo : ·p.
Hoc est, non dimittat uxorem. Circumcisio H.
- 142 B *Scriptis respondet, quia illi dicebant* GG
- 142 C *Ita uirginitatem praetulimus* GG
si dominus uirginitatem imperaret, condemnare AV.
seminarium hominum excideret, unde uirginitas AVG
et uirginitatis praemium exspectare r
- 142 D *ceterum qui uel in corde suo promisit, si* ✽
- 143 A *plus praemii habet. Itaque dico, fratres* ·H· xb²
Hic omnes ad continentiam hortatur H
Quasi non habentes. Ille uxorem habens GG
non displiceat creatori. Flet quoque, sed GG
ut tamen de aeternis lucris semper animum GG
Gaudet quoque tamquam si non gaudeat GG

¹ From the Oberaltaich MS.

² This last from Oberaltaich MS.

- PAGE
- 143 B *Mundo quoque utitur, sed quasi non utatur, Qui GG*
Sunt qui patiuntur labores et pressuram .p.
- 143 C *Hic enim mundus imago futuri est. Si ✠*
Unde si hoc tam impense diligitis, quanto ✠
Si mundus transit, quo uniuersa clauduntur H.
ut sit frequens oratio? impedit enim coniugium r
- 143 D *Turpis uidebitur, si cum ad perfectam esi-*
aetatem peruenerit, neutrum deliberet, uel ISID.
- 144 A *Aliter ut Hieronymus exponit: H.*
At si quis, id est, si quis homo super uirginem HLE¹ HIE²
- 144 B *De his autem quae idolis immolantur. Subaudis .p.*
ut sciret quid facerent. Nam alii eorum ✠
- 145 A *nonne conscientia eius id putabit x^b ³*
- 145 B *Nondum ualidam in fide Christi GG*
carnem in aeternum. Dat exemplum de se GG
- 145 D *Boui trituranti. Id est, doctori triticum ✠*
- 146 A *Gloriam meam. Praemium quo AV.*
- 146 C *Siue, ne utar potestate qui accepi esi.*
Nam cum liber essem. Id est licita ISID
- 146 D *sicut dicit in Actibus Apostolorum: Circuui aras CASSIO*
- 147 A *Ac si diceret: Ut in breui ✠ AVG VG*
- 147 B *sicut in theatro quidem omnes currunt, sed ISID esi.*
Hic comparat duas plebes .p.
Veteris uidelicet et Noui Testamenti .p.
- 147 C *Sicut enim de Aegypto a seruitute GG.*
- 148 B *Id est quae per fragilitatem et inscientiam ISID esi.*
diabolicum est perseuerare. Aliter: Temptatio CASS cas.
- 148 D *Quid ergo dico? Praeuenit nequis diceret P*
- 149 B *Si domini sunt, munda sunt omnia x^b ³*
- 149 C *dei facite. Hoc est, nihil faciatis .p.*
- 149 D *Cur alibi dicit: Si q.*
- 150 B *Item Hieronymus in expositione Ezechielis IER*
Cumque ingredientur portas atrii in q. O.H.
habent super capita sua. Si uirorum est .H.
sacerdotes capite tenuis uel cidare aperti q.
- 150 D *argumentis huic rationi resisterent, ac si ISID esi.*
- 151 A *et quod contentiosi erant. Oportet enim esi.*
Non quod hereses deo placeant, sed ISID
unde enim gubernator laudabitur, si nauis ✠

¹ This is from the Freising MS (Clm. 6238).² This is from the Oberaltaich MS.³ This is from the Freising MS.

- PAGE
- 151 B *neque impertiebant. Apud Corinthios quondam* esi· ISID·
- 151 C *Ideo autem calix testamenti uocatur, quia* ✕
- 151 D *Et aegri. Id est, imbecilles quibusdam membris* p p·
- 152 A *sed putamus consuetudinem esse potius quam* ✕
Tribus sane causis infirmitates adueniunt ✕
- 152 B *De spiritalibus autem. Nunc de diuisionibus* H·
sed spiritu diabolico loquitur. Anathema perditio H· H·
loquitur, quam diu paganus est. Et nemo AV·
- 152 C *ergo dicere inuocare est uel credere* AVG
- 152 D *Sermo sapientiae. Sapientia pertinet ad* ISID
Gratia curationum. Ut quis curet esi·
- 153 A *etiam de diuersis personis potest conuenienter* S·
- 153 C *Si totum corpus oculus. Hoc est, si omnes* p
- 154 A *Sicut nec totum corpus oculus est* GG· GG
- 154 C *Gennadius dicit. Vel perperam, uitiose, corrupte* B
Congaudet autem ueritati. Quia ut sit ISID·
Omnia suffert. Suffert iniurias, satisfaciendi esi· x̄b¹
- 155 A *Tunc cognoscam sicut et cognitus sum. Non ait* ISID esi·
- 155 C *Exhortationem. Exempla sanctorum patrum* q
- 155 D *aut in prophetia, aut in doctrina? In reuelatione* p q· cas·
Aut in scientia. Id est tropologico uel morali CASS
- 156 A *Mens autem mea sine fructu est. Dum non* AVG au·
- 157 B *Quia spiritalis gratia quae sint* x̄b¹
et apostolicis uiris ac praedicatoribus. Siue q·
- 158 A *non sit scriptum. Deinde Iacobo, Alpei* ✕
- 158 C *Quia sicut ille morientium forma est* x̄b¹
- 158 D *Deo patri. Deo Christo secundum humanitatem* ISID
- 159 A *Qua nos uicerunt: uirtus enim eorum* ·H·
Oportet enim illum regnare. Istud de homine H·
- 159 B *maxime cum et spiritus prophetarum* P
cum et ipse dominus Ioseph et Mariae ✕
- 159 D *expositione Epistolae ad Titum dicit* H
- 160 A *Ipsae sibi ex contradicentium persona proponit* ✕
Quali autem corpore redeunt? Hoc ✕ x̄b¹
- 160 C *animale. In corporibus resurgentium* AG
tanta felicitas erit; propter quod et spiritalia āū·
- 160 D *Idem in libro de generibus uisionum* AVG AV
- 161 A *In spiritum uiuificantem. Nouissimus* p·
Non prius: sed quod spiritale est: sicut
prius animale, posterius spiritale corporis ✕

¹ Freising MS.

- PAGE
- Id est, uitia et opera carnalia* ✽
- 161 B *frequenter enim scriptura carnem pro operibus* ✽
- 162 B *Ut eos ad largiorem prouocaret collationem cas.*
Quod uobis deerat. Id est, quod mihi a qS.
deerat de necessariis, ipsi suppleuerunt q.
- 163 C *Unde Salomon dicit: Gloria senum filii* ✽
- 163 D *Carnalis enim cum aliquid proponit, si ei* ✽
- 164 A *Amen. Verum, uel est amen, id est AM* (in text of Bamberg
MS, really = *Amen*) *esid*
ueritatis impletio. Ad gloriam. Per nos ISID (in margin of
Bamberg MS).
- 165 B *suae. Sicut sentitur antequam uideatur illud* ✽
- 165 C *Odor bonus. Bona fama est. Per Christianos AVG AV.*
sicut umbra Petri sanabat infirmos. AG
Aliter: Amasti bene agentem, unxisti bono AV
Pseudo-apostolos tangit, humanum sensum ✽
- 165 D *sicut ipse praedicauit? Incipimus iterum nos* ✽
- 167 A *Certum est quod speculo nisi imago AVG AV*
Transformamur ergo de forma in formam ✽.
- 168 B *Id est, propter uos et propter gloriam dei AVG*
Id est mens, ubi imago dei reformatur AV
- 169 B *Sive ergo mente excedimus, deo. Euangelium AVG*
Videbitis caelum apertum et angelos ascendentes AV.
- 169 C *descendunt in praedicatione. Verbum ecstasis Graece AVG AV.*
- 171 B *Et omnia possidentes. Nam excepto* ✽
necessaria nihil requirit. Per prospera CAS cas.
- 171 C *quae existimantur aduersa, quae per ignobilitatem* ✽.
- 173 A *Et contristauit uos. Et si me paenituisset* ✽ ✽
- 173 C *Et siquid apud illum. Quasi peritus* ✽
contristare quem dilexerant. Gaudeo quod in ✽
- 174 A *Id est, ne cum in aliis uincatis* ✽
- 174 C *Sicut scriptum est. Hoc de manna dei* ✽
cuius exemplo docemur quod omnis superabundantia ✽
- 175 B *Salomonis: In omni dato hilarem facito* ✽
Iustitia eius manet. Quare iustitiam, et non misericordiam H.
- 175 D-176 A *Mansuetudo autem in corde, modestia in uerbis est. Qui*
in facie ✽
- 176 B *Muniunt enim et circumdant* ✽
- 177 C *sicut serpens seduxit Euam. Sicut enim* ✽
- 178 D *Quinquies quadragenas. Quinquies flagellatus q.*
Una minus. Id est, causa nobilitatis meae q.
plagis: quinque uicibus trigenas et nouenas p. p.

- PAGE
- 180 A *tribulationes et plagas suscitabat, siue dolor* q.
- 181 C *hominem. Ut Aaron per Moysen. Quattuor* H.
- 182 B *Nescio quae uos aura a* H.
- 182 C *Et uolunt auertere euangelium Christi* H.
Euangelium ad legem reuocant, dum H.
facie, post tergum faciunt. Sed et si nos. Id H.
Anathema. Detestatio. Sicut praediximus. Id est H.
hominibus suadeo, an deo? Hoc est, numquid p.
- 182 D *Id est, non dei mandatorum* q.
- 183 A *Et hic quaeritur cur Paulus ab utero* q.
In me. Id est, per me. Non acquieui carni H.
Siue ut ego eo melius habens h.
- 183 B *Ideo ergo Lucas praetermisit de Arabia* q.
- 183 C *Nisi Iacobum fratrem domini. Ne* H. h.
Ne autem hic Iacobum H.
Eusebius in libro secundo historiarum dicit EVS
- 184 D *peccatores. Nos, inquit, ego et tu* H.
- 185 C *fascinauit? Quis uobis inuidit? Fascinatio* h.
- 186 A *Ostendit Galatas accepto per fidem spiritu* h.
Non dixit operatus est per legem, sed sola fide H.
- 186 C *Ille negat Christum maledictum, qui negat* q.
mortem de peccato esse, et ob hoc q.
- 187 A *hominem dico. Hoc est, humano* t̄
quanto magis dei testamentum, hoc est H. h.
- 187 B *testamentum illud non potest euacuare* p.
euacuare, quod Abraham (-ae ed. pr.) deus p.
triginta annos facta est lex q.
Habitatio filiorum Israel, qua B q.
- 187 D *Hic autem hyperbaton est, ex omni* h.
- 188 B *sub pedagogo sumus. Nam perfectae* AV
Ad hoc ualet, ne gentes de se AVG
- 188 C *quam diu paruulus est. Paruulus filius* AVG AV
- 188 D *actoribus. Qui eum ad bonos mores* H.
Christi gentiles seruiebant. Alii legem p.
Reciperemus. Non accipiamus, sed recipiamus AVG
- 189 A *sumus. Clamantem. Non clamare* H.
uernaculus. Immo cogniti estis a AVG
non quod tunc cognouisset illos AV
- 189 B *Ad infirma et egena elementa. Quae* AV
posuit. Infirma autem dicuntur AVG
Sunt quaedam, quae leuissima putarentur AG

PAGE

- opinione grauiora. Quis aestimaret AV*
- 189 C *homo sum sicut et uos. Nihil me laesistis p-
uestrae causa moueri. Laedit discipulus ·H· H*
- 189 D *uestram. Temptati sunt enim cum AVG AV
Aemulantur uos. Id est, inuident uobis, qui AVG AV*
- 190 A *Confunditur, quia H (faded or erased)
Dedit autem regulam ex hoc loco p-*
- 190 B *aliud ex alio significantia H· h.*
- 190 C *Iudaei metu etiam in praesenti P.
Hoc dicit, quia, sicut confinis est Sion p·
Cum filiis suis. Id est, Iudaeis. Item secundum AM· ·AM·*
- 190 D *sursum est Hierusalem. Id est, quam CASS cās·*
- 191 A *Quattuor figurae, ut historia, allegoria CASS cās·
ecclesia Christi; secundum anagogen cās·*
- 191 B *id est, Isaac: in Genesi quidem hoc p·*
- 191 D *Id est, fidei passibus. Persuasio uestra H· h·
Parua scintilla moenia urbis latissimos H· h·*
- 192 C *Ita fit ut non ideo quia sub h·
imperat natura cessauit, non enim ita H
Id est, non superbiam insinuo P·
Quod si mordetis. Id est, oculum H
consumamini. Id est, ne aliquis alicui H
ambulate. Id est, spiritualibus p-
spiritualibus desideriis et operibus p-*
- 192 D *Item caro concupiscit aduersus spiritum H· h·
hoc est, scripturae carneus intellectus CASS cās*
- 193 A *Hic opera carnis magis uidentur H· H
Quae in duas species, in gulam et fornicationem H·
Irae. Inter iracundiam et iram H·*
- 193 B *Pax. Etiam cum odientibus pacem. Patientia p-*
- 193 C *ad quid est nobis lex necessaria, quae t
seruiamus. Inanis gloriae cupidus est P·
Considerans te ipsum. Hic Paulus ab H·*
- 193 D *Ne et tu tempteris. Quia et ipse P· p-*
- 194 A *ut instruerent in spiritu lenitatis H·
Nolite errare. Ac si aliquis diceret h·*
- 194 B *seminauerit homo. Roborat eos ad AVG AV
carnalibus desideriis. Aut in carne sua H· H*
- 194 C *Mundus crucifixus est. Ut me non teneat. Et ego AV*
- 195 A *Non omnibus Ephesiis, sed his qui credunt P·
sancti fideles sunt, non omnes fideles sancti p-*
- 195 B *in Christo Iesu. Plures fideles sunt, sed H· H*

- PAGE
- 195 C *Benedictus deus. Quod nos benedictos facit* H. H.
Vel in omni abundantia et gratia H.
non in una, sed in cunctis benedictionibus H.
Aliter, non in carnali prosperitate P. p.
In Christo Iesu. In capite namque H.
constitutionem. Cui omnia futura praesentia H
- 196 A *Inter sanctum et immaculatum hoc interest* H.
quoque intelligi potest, immaculatus uero H
In adoptionem filiorum. Nam saluator eius P. P
In dilecto. Ab omnibus subauditur: nam etiam H. H
- 196 B *Secundum diuitias cognitionis gloriae* ✱
Hoc est, plus quam abundauit, ut non p
sed in deo. Mysterium uoluntatis. Scilicet H.
Scilicet redemptionem nostram per suum H.
- 196 C *Quod proposuit in eo. Inter propositum et* H.
cum uicina sit machinatio, et pene AV
Item praedestinatio est gratiae praeparatio AVG
Id est, postquam uenit plenitudo temporum p
Latino codice scriptum est instaurare. Sensus H.
loco iste est: Omnis dispensatio quae H
- 196 D *a Cain occisis. Instaurantur quae in* AVG AV
- 197 A *Gentes, ut sint grati de beneficiis dei. Signati* H
- 197 B *Non cesso agens et faciens per soloecismum* H
agere et facere. Notandum uero quia H.
- 197 C *spiritalia enim promissa non nisi* P.
- 197 D *Et constituens ad dexteram suam. Non quod* H
uirtutem et dominationem. Nouem angelorum GG
- 198 B *humanitatis eius: contrarium uidetur* H.
Necdum uidemus ei omnia subiecta, etc. Aut H.
- 198 C *Qui per omnia in omnibus adimpletur* p p
dona in omnibus, quia singula dona, uel plura H.
Nam in alio deus iustitia est, in alio H
παραπτώματα, hoc est, delicta H.
- 198 D *Id est, diabolium. Multi sane opinantur* P. P
Et cogitationum. In Graeco mentium H.
pertinet contraria ueritati. Et H
- 199 A *Id est, quod daturus sit, quae* H
- 199 B *Quae dicitur circumcisio. Id est, non uirtute* H.
In carne. Id est, non spiritu. Manu facta H.
- 199 C *Et medium parietem maceriae* P.
duos populos diuidentia, et ideo ipse p
Aliter, soluens inimicitiam, id est, H.

- PAGE
- Item, ipse est pax nostra, qui fecit* H.
- 199 D *Idem in expositione Habacuc: Ipse* H.
- 200 A *Christianum effectum: in uno spiritu* H. p.
Ergo iam non estis hospites. Ad id quod H
Sed estis ciues. Praemiserat, alienati a H.
Quo modo enim peregrini facti sunt ✱
- 200 B *Apostoli fundamentum sunt, uel Christus* H.
sanctum in domino. In templo sancto P.
- 200 C *Sensuum magis in apostolo quaerendus* H. H
fecerit unum. Ego Paulus. Id est H.
in Christo. Sicut supra scripsi. H.
huius epistolae; quoniam dixit: Ut H
- 200 D *Christi, non in eloquentia saeculari. Non est* H. H
- 201 A *illos sociatos esse, non carnis* H
Coheredes. Id est, Israelis, uel H.
Christi: ut hereditas deus nostra P.
non solum coheredes, quod possunt diuersi p
Mihi enim minimo omnium H
data est gratia haec. Non puto apostolum H
suae concordasse secreto, ut q
qui erant in Epheso, Corintho, Thessalonica q.
- 201 B *inuestigabiles diuitias Christi. Quaeritur si* .q. q.
- 201 C *Ut innotesceret principibus. Ut per me* P. p
Item: Si principibus et potestatibus in caelis H. H
- 201 D *et prophetis ignota fuit? quos supra* q.
- 202 A *Hoc solus pater omnium praestat ceteris* H. H
Ut possitis comprehendere quae sit H.
quae sit latitudo. Quidam dicunt quod H
longitudo uita aeterna, altitudo caelestes P
- 202 B *Nulla rotunditas longitudinem et latitudinem* H. H
Hoc est, ut digni simus per scientiam et P
habere Christi supereminentem caritatem. Supereminet P.
quam petimus aut intelligimus. Redit H. H
- 203 A *gratia secundum mensuram. Nunc de* H
Quamuis immensus est deus, tamen iuxta H
donat, id est, ut capere possimus H.
et in suis membris accipit. Quod autem q.
sed dignanter descenderat. Super omnes H q .H.
- 203 B *summo caeli fornice? Aut certe omnia* .q.
- Alios pastores et doctores. Non autem* H. H
- 203 C *omnes in unitate fidei. Ex libro de* AVG AG
- 203 D *uel in mensuram staturae, sed in mensuram* AVG

- PAGE
- 204 B *iustus quibuslibet. Et conexum. Neruis p-
ad pedes, ex capite conexum corpus P*
- 204 C *et testificor in domino. Quos superius H
hoc ergo dico uobis, qui occursuri estis H.
ita didicistis Christum. Discere Christum, idem H. H*
- 205 A *neque laniare, ita et uos. Irascimini cās
Euidenter hoc dicit uitii et furori CASS-*
- 205 B *Qui furabatur, iam non furetur. Hoc est P. P
qui multos furando fecit egentes. Magis H.
Magis autem laboret, et H
et possit commodare esurienti et necessitatem ✱
dans in tempore cibaria caelestis dogmatis ✱
ut possit tunicam facere conscissam. Diabolus est H. H*
- 205 C *Et nolite contristare spiritum sanctum dei AVG aug*
- 205 D *laudanda atque praedicanda est. Item: Nolite P. P*
- 206 A *Amaritudo. Rancor in corde. Ira. Quae q. q.
ueniat et bibat. Peccatum perpetrare ISID esi-*
- 206 B *et auaritiam. Et omnis immunditia H. H¹*
- 206 C *turpitude, id est libidinosa cogitatio. Inter H
gratiae actio. Non ut deo gratias agamus H*
- 206 D *dicitur pecunia. In filios diffidentiae. In H*
- 207 B *deo. Quia uidetur tota scateri sententia H*
- 207 C *estis. Quae enim in occulto fiunt. Fornicatio H
Omne autem quod manifestatur lumen est. P
dicit: exsurge a mortuis. Ego secundum H*
- 207 D *ipsa quoque Hebreorum uolumina diligenter q*
- 208 A *dies mali sunt. Per metanomiam pro eſi*
- 208 B *Et nolite inebriari uino. Quo modo H
in psalmis. Hymni sunt, qui fortitudinem H*
- 208 C *nouerimus. Qui uero de superioribus d
uestris domino, gratias agentes pro f
in timore Christi. Propter timorem Christi H*
- 209 A *ecclesiam. Ita et uos pro sanctitate P
Id est, anima. Et immaculata. Id est H.*
- 209 B *necessaria sunt praebeamus. Sicut Christus H
patrem et matrem suam. Spiritualiter q
Christus deum patrem, et matrem Hierusalem q.
coniugio. Ut unus quisque uxorem sicut H.*
- 209 C *Diliges proximum tuum sicut te ipsum H
interpretationem saluatoris. Proximus q*

¹ The leaf in the Bamberg MS containing from *carnis* (B 14) to *corporis* (209 A 1) has disappeared.

- PAGE
- homo. Nulla ergo erit inter uxorem et q.*
in uerbo timoris sunt: Una est qua serui H.
altera pro reuerentia dici potest, ut uxor ✠
- 210 A *In simplicitate cordis. Id est, deposita P*
superbia et simulatione. Hic autem P.
Christo. Pulchre addidit, sicut Christo, ut H. H
- 210 B *oculum. Praesentibus tantum dominis. Sicut P*
facit. (then a sentence omitted in the printed editions, but
 present in the Bamberg and Rheinau MSS) *Cum bona*
uoluntate P.
- 210 C *harum. Tota ista terrena uita tenebrae H*
In caelestibus. Id est, in aere discurrentibus H.
Succincti lumbos. Zona continentiae: quia H. H
- 210 D *Sumite, inquit, scutum fidei, in quo CASS*
- 211 B *Per omnem orationem. Semper hunc .P. P*
- 212 A *Tychicus. Dupliciter intelligendum: uel ✠ H*
- 212 B *Pax fratribus et caritas. Pax et caritas P*
- 213 B *Si enim eum occiderint, martyrio ✠*
- 214 B *illi nomen. Quod est filius. Quod est q. q*
Omne genu flectatur. Non ad corporis H
- 214 C *sine querella. Apud homines et deum. AVG*
- 215 A *Id est, qui mihi uestra uice AVG*
Non esse contristandum de mortuis AVG
- 215 D *stercora. Stercora sunt quae eiciunt q.*
Non ueteris testamenti doctrina, sed Pharisaeorum H. H
- 216 A *iam acceperim. Perfectionem, quam H. H*
- 216 C *Iesu. Quando sanctis dicitur: Venite H.*
mundi. Quicumque ergo perfecti sumus H
Hoc sentiamus. Non comprehendisse P.
Aut uetera obliuiscenda, et noua sectanda P
semper cogitemus. Vel sic se habet H. H
aliter sentitis. Hoc est, si nec P.
- 216 D *Hoc uobis dominus reuelabit. Scilicet P*
perfectionem, hoc uobis deus reuelabit H. H
- 217 B *Lege epistolam ad Timotheum ✠*
- 217 D *Timotheus. Hi specialiter nominantur P*
- 218 D *auaritia. Omnis qui adulatur ✠*
- 219 B *opera. Et sine querella. Non alios ✠*
sollicitudinibus. Siquis enim sanctus ✠
- 219 C *persequentium, siue omnis labor contrarius BAS*
- 220 B *corporali. Suum uas possidere. Proprium L.*
deum. Auctorem castitatis. Ut nequis H. H

- PAGE
- 220 C *conuersatur. A deo didicistis. A ✠. ✠ diligatis. Ut quieti sitis. Quidam P aliqua etiam ad religionis obprobrium P. negotium agatis. Necessè est enim CAS. CAS*
- 220 D *requirit, adulationi quoque operam dare ✠. ✠*
- 221 A *In iussu dei, ut: Mortui audient L. Et in uoce archangeli: hoc est L*
- 221 B *Rapiemur in nubibus. Sicut corpus domini L*
- 221 C *iusti iudicii dei. Ut exemplum q. q*
- 222 D *Ecce est Christus hic uel illic. Quoniam .q. uenerit discessio. Hoc est q.*
- 223 B *Antichristus. Qui nunc. Rex Romanorum. Tenet. Regnum. q. q tunc Neronis. Hoc de imperio Romano AVG*
- 223 D *Iesus Christus et deus pater contra ✠*
- 224 A *qui ideo patrem maiorem putat, quia prior ✠ Denuntiamus autem uobis, ut abstrahatis uos P ambulante inordinate. Quia in primis p.*
- 224 B *praecepta incedit. In prima rogat, hic CAS*
- 225 B *imago dei inuisibilis. Similitudo est P AVG magnitudinis et paruitatis, imago in expressa AVG*
- 225 D *Notandum quare non dicit per crucem .q. q creaturae. Minister. Praedicator. Et adimpleo q*
- 226 D *Secundum corporale aliquid uel proprie AVG uocabulo, sicut dictum est: Quia in ipso q diuinitas corpus est, sed quia sacramenta q.*
- 227 A *id est peccata. Delens chirographum quod q unde alibi ait: Christus nos redemit .P.*
- 227 B *Nam titulus, qui scriptus est super crucem Q.*
- 227 D *habet Christum, qui est uita. Crescit in H. H in secessum uentris. Quae sunt rationem q. Q.*
- 228 A *Mortificate igitur membra uestra quae sunt CAS Prius ergo quam cetera perscrutemur CASS*
- 228 C *Concupiscentiam malam. Quae non solum ad ✠ dominus in euangelio: qui uiderit, inquit, mulierem .q. Fornicationis autem genera sunt tria. Q*
- 228 D *Quae est idolorum seruitus. Cernis itaque ad quantam CASS CAS*
- 229 A *Sed omnia in omnibus Christus est. Quod ita CAS*
- 229 B *In nomine domini. Id est, ad gloriam nominis h. Qui filium suum ad haec docenda destinare O.*
- 231 A *Quorum primus ego sum. Ante Paulum non erant AVG*

- PAGE
- 231 B *Quam quidam repellentes. Male uiuendo. q.*
Quos tradidi Satanae. Ut ex praesenti Q
- 231 C *Primum ergo omnium obsecro fieri CAS*
His uerbis apostolus quadripartitam CAS
quid gratiarum actione signetur. Obsecrationes q.
Orationes sunt, quibus aliquid offerimus H.
- 232 A *excessus domino refert. In omni pietate q. P*
pro talibus oretur. Qui omnes homines Q
- 232 B *Honorem deo tribuimus, quando pro collatis Q*
- 232 C *Ex libro De Genesi ad Litteram undecimo AVG*
Vir quidem non debet uelare caput AVG
cum in illa gratia dicat nec masculum q. Q
- 233 B *prouocatur, non honoris. Oportet enim huius modi H. H*
- 233 C *Primum itaque sine crimine sit, quod q. Q*
- 233 D *Esto quippe aliquem adulescentulum ✕*
- 234 A *nisi omnes receperit, inhumanus est. Docibilem p. P*
- 235 A *dei. Id est quo sanctificatur cibus ac AV*
- 235 B *doctrinae. Primo lege, deinde exhortare ✕*
- 235 D *Viuens mortua. Secundum animam; ergo siquae L. L*
- 236 A *conuersatione peiores sunt. Vidua eligatur H*
In ministerium diaconatus, uel ut H
Nam iuniores uiduae possunt ad suum q. q
cum plurimis uiris fuit, uidua non sit. Q
- 237 B *quidquid enim hic inuenitur ✕*
- 237 C *Merito initium omnis peccati q AVG*
Cui testimonio non inconuenienter aptatur AVG
- 238 A *sed propriam potestatem. Radix excisa semper .P.*
quia in transgressione Adae multa erant uitia GG
multa erant uitia, ut est: Si de hoc ligno q
Denique cum dixerit aperientur, hic ostenditur q.
- 238 C *Veram uitam. Id est, futuram: affirmat praesentem ✕*
- 239 A *Illuminauit autem uitam. Ostendit quo modo uita ✕*
uita et incorruptio quaereretur. Sed non confundor. ✕
- 240 A *sicut cancer serpit. Cancer esse dicitur uulnus q*
- 240 B *qui dormierant surrexerunt. Aut factum esse q.*
- 242 A *scilicet auditorum. Aliter: Prurientes auribus q. Q*
- 242 B *Titus in Dalmatiam. Isti autem missi sunt B*
affer tecum. Penula est enim lacerna in B
- 242 C *Item lacerna stola aut genus cucullae EVS (or FVS)*
id est lacerna clarata EVO
- 241 D *Hanc epistolam scribit de Nicopoli, quae H. H*
- 242 D *Aliter: Haec est plane ueritas, quae non habet H. H*

- PAGE
- 243 A *uerbum suum in praedicatione. Attende textum* H. H
- 243 B *ut gentes docerent. Huius rei gratia* H
dura corda mollierat, tam in signis H
- 243 C *Oportet enim episcopum sine crimine esse* H
ante quam diaboli instinctu studia in H.
- 243 D *delatam. Non iracundum. Iracundus est* H. H
- 244 A *Quoniam ad exitum sermonis et ad continentiam* H. H
- 244 C *Hoc Epimenides siue Callimachus Cyrenensis* .q. Q
- 245 A *Noui scilicet testamenti. Omnia* P
Omnia munda mundis. Quia adhuc P.
uocabant. Omnia munda. His uidelicet qui in H. H
sed pro qualitate uescentium, et mundum mundis H.
- 245 B *si in persecutione quis a gentibus comprehensus* H
Ecce apostolus omnibus quae peruersa sunt H.
quae peruersa sunt factis deum ✽
deum asserit denegari. Christus sapientia ✽.
- 245 C *negatur per insipientiam sapientia* q
per turpitudinem sanctitas, per imbecillitatem L.
confitetur. Est et quaedam laudanda negatio L
- 246 A *Aliud est enim sanam doctrinam loqui, aliud ea* H.
- 246 B *in dilectione, in patientia. Generaliter Tito ante* H. H
- 246 C *Non criminatrices. Blasphematrices, uel* H
uel accusatrices: hoc utique quia ipsae H.
- 246 D *et non suum esse, sed uini. Bene docentes* H
- 247 D *In integritate. Id est, in uirginitate. In grauitate* Q
- 248 A *Argue. Eos qui non ita uiuunt. Cum omni imperio* H.
- 248 C *Stultas autem quaestiones. Plurima exempla sunt* H. H
Iudaei prae quaerunt deum, sperantes ✽
posse sine Christo. Heretici uano sermonum ✽
- 249 B *Sunt enim inutiles. Quid enim prodest scire* ✽
- 250 A *uictoriam Augusti, quod ibi Antonium Cleopatramque* .q.
superauit, nomen accepit. Et Apollo. .L. qL
- 249 D *In Graeco non habes dilecto, sed diligibili* .H. H
Inter dilectum autem et diligibilem .q. q
- 250 D *In uinculis euangelii. Quae patior propter* L L
- 251 A *discessit ad horam a te. Hoc est, fortasse* q.
dei prouidentia procurauit, unde non numquam q
- 251 B *Ceterum si ad ius meum redeam, propter* ✽
et Christianus effectus es, te mihi ipsum ✽
- 251 C *deus loquens patribus in prophetis. Quoniam* H
Tota intentio beati apostoli fuit ALBINVS ALB
locutos esse, dicens: Multifarie multisque P

- PAGE
- 251 D *nobis in filio. Multifarie, id est, multis P
nunc in nube et aliis signis; aliquando GG*
- 253 D *Notandum quod hic prius dicit ✠
terram, deinde subinfert, sunt caeli. Sermo ✠*
- 254 B *Ne a salute discedendo pereamus. Etsi h.
Nam se coniungit cum reliquis fidelibus ·q·
Contestante deo signis. Praesentibus. Et portentis. Q*
- 255 A *gratis peccata dimisit, nullis praecedentibus ALBI
Pro omnibus gustaret mortem. ALB
siue dum per ipsum facta sunt. Aliter: Per P*
- 255 D *In eo enim. Corpore seu iure. Potens est eis ALB*
- 256 A *Quapropter sicut dicit spiritus sanctus. Dum domus Q
uiuimus in praesenti. Vel hodie, in Nouo ALB
nolite obdurare corda uestra. Tres autem ALB*
- 257 A *Hic si pro affirmatione positum est ALBINVS ALB*
- 257 B *per fidem cum operibus curramus. Viuis est ✠
Hic ostenditur eundem nos habere iudicem ✠*
- 257 D *Esuriendo, sitiendo, etc. Ad thronum ALB*
- 258 A *Secundum ordinem Melchisedech ○
Quia Melchisedech unum et panem obtulit ✠*
- 258 B *Eusebius dicit in libro Historiarum EVS ○
Hic Melchisedech in diuinis uoluminibus
Sed qui non oleo communi perunctus sit ✠*
- 258 C *neque qui ex successione generis suscepit ✠*
- 258 D *Ad perfectionem feramur. Ad perfectam fidem ALB
cum bonis operibus feramur, aut de ALB
Ab operibus mortuis. Quae interimunt animam. Et ALB*
- 259 A *ad deum baptismatum. Pluraliter loquitur pro ALB
ita criminosi homines non possunt iterum baptizari ✠*
- 259 B *et praemiorum et uitae post mortem. Iterum renouari GG
Ad paenitentiam. Id est, per paenitentiam. Quid ALB*
- 259 D *in requiem meam. Non enim nisi semper ALB
Aliter: Benedicens benedicam te, id est ALB*
- 260 A *et iuramentum dei. Item duas res immobiles AL ALB*
- 260 B *Secundum ordinem Melchisedech. Non O
Melchisedech rex Salem. Salem est oppidum H· H*
- 260 C *tribu. Neque initium dierum. Hic ostenditur q·*
- 260 D *cessabant sacerdotes ministrare, sed custodes ORIG
Hunc Melchisedech alii angelum, alii spiritum H
propter excellentiam suam esse suspicantur ○*
- 262 A *Aliter secundum Augustinum: Abraham AVG*
- 262 C *multos ad perfectum duxit. Sponsor. L*

- PAGE
- 263 B *Ecclesiae deum confitenti. Testamentum nouum.* ALB
- 263 C *Euangelium et legem gratiae. Hoc est* ALB
- 263 D *Tabernaculum, quod erat pro tempore. Non sic q.*
Candelabrum uero carnem Christi septem donis Q
- 264 B *oblationibus prioribus. Ubi enim testamentum* ALB
- 264 C *testatur indulgentiam peccatorum. Poterat aliquis* ALB
Alioqui nondum ualet. Quia quam diu uiuit testator ALB
- 265 B *Non cessassent offerre. Non iterum offerrent* ALB
si per unam hostiam mundati essent, et quamuis ALB
- 266 A *Christi dimittuntur peccata. Hic ostendit distantiam* ALB
- 268 A *Aliter: In hoc loco quidam frustra* AVG H
- 268 D *Iephthe. Offerente filiam* L
- 269 A *Ut Isaias.* (Then in Rheinau MS the words *secundum Isidorum*)
ESI
- 269 D *Nam sicut per unam escam unius diei esuries* L

The complete resolution of these symbols is not here attempted. To begin with, not all indicate the names of authors. Some seem to have to do with figures of speech, in which, like other grammatical problems, Irish scholars appear to have taken a more than average interest. Hellmann has devoted some attention to such cryptic symbols in his monograph already mentioned.¹ To the 'Chrismon' ✠ he does not attach any meaning, Z he regards as indicating a lacuna or an error, O as a sign of a doubtful passage, f as meaning perhaps *semper legendum*², 7 as an indication of individual glosses. He does not mention D, which seems to be a sign of scripture quotation, and I do not myself seem to have noted 7. I have purposely omitted the marginal numbers indicating *capitula*, as Sedulius appears to have used the well-known Vulgate *capitula*. What has interested me especially has been the symbols indicating authors, and, while here also I have left something for others to do, I hope that my list of the authorities acknowledged by Sedulius may be regarded as approximately complete. I have arranged the full names in alphabetical order, and added the symbols within brackets. The identification of the actual passages in the works of the authors used has proceeded only so far. When it is completed by others, it will, taken in conjunction with the information already collected by Hellmann both from the *Liber de Rectoribus Christianis* and the *Codex Cusanus*,³ enable us to reconstruct the library of Sedulius, or that which he was privileged to use, in the most gratifying manner. It is hardly

¹ *Sedulius Scottus*, p. 192 f.

² Not rather 'Sedulius' ? or 'syllogism' ?

³ In the second and third parts of his *Sedulius Scottus*.

probable that any other author of his period is equally scrupulous in recording his indebtedness to earlier writers.

ALBINVS (= Alcuin) (ALBI, ALB, AL)

Alcuin's commentary on the Epistle to the Hebrews. In certain copies of Ambrosiaster's commentaries, such as Oxford Bodl. 689 (saec. xii), it is added under the name of Ambrose, since Ambrosiaster wrote no commentary on that Epistle.¹ Almost certainly Alcuin issued the commentary without a name, like Haymo, and doubtless others. The commentary on seventy-five Psalms, published under the name of Rufinus, is also Alcuin's work,² and was also doubtless issued anonymously.

AMBROSIVS (AMB AM)

Ambrosiaster's commentary on the Epistle to the Romans, and the First Epistle to the Corinthians; the Latin translation of Theodore of Mopsuestia's commentary on the Epistle to the Galatians.³

AVGVSTINVS (AVG, AV, AG)

Enchiridion = 13 D

De Gratia et Libero Arbitrio = 21 A

Liber Quaestionum = 77 C

De Ciuitate Dei: xxii 15 = 203 C: vii 24, 26 = 139 A

De Genesi ad Litteram: xii 7 § 18 = 160 D, 161 A: xi 42 §§ 58-60 = 232 C, D, 233 A: x 20 § 36 = 262 A

Ambrosiaster's Quaestiones, the earlier edition: p. 445 ll. 3-6 = 13 C:

Migne *P. L.* xxxv 2261, title, and ll. 59-2262 l. 3 = 131 D, 132 A-

B: p. 476 ll. 1-16 = 215 A, B

Pseudo-Augustinian *Sermones* 102 § 2 = 70 D, 71 A, B

De Trinitate = 14 A

Contra Iulianum: lib. ii = 54 D

De Octo Dulcitii Quaestionibus, qu. 1 § 12 = 134 B, C

BASILIVS (BAS)

= 219 C

BEDA (Be)⁴

= 154 C

CASSIANVS (CASSIO⁵, CASS, CAS)

Conl. xxii 15 p. 635, ll. 1-3, 19-23 = 70 C

Conl. xvii 20 § 7 p. 483, l. 19-p. 484, l. 1 = 146 D

Inst. v 16 p. 94, ll. 4-12 = 148 B, C

Inst. vii 17 p. 141, ll. 20-23 = 162 B

¹ Riggenbach in Zahn's *Forschungen*, viii Teil, 1 Heft (Leipzig 1907), pp. 18 ff.

² H. Brewer in *Zeitschr. f. kath. Theol.* xxxvii (1913), pp. 668-675.

³ Cf. H. B. Swete's edition of the latter, vol. i (Cambr. 1880), pp. xlvi f.

⁴ Probably B and b belong to Bede also.

⁵ This is clearly an error, as CASSIO could properly refer only to Cassiodorus.

Conl. vi 9 p. 161, l. 15—p. 162, l. 10 = 171 B, C, D

Conl. xiv 8 p. 405, ll. 15-20 = 191 A

Conl. iv 11 p. 105, ll. 3-9 = 192 D

Inst. viii 9 p. 157, ll. 18-22 = 205 A

Conl. vii 5 p. 186, ll. 17-24 = 210 D, 211 A

Inst. x 7 p. 179, l. 24—p. 180, l. 4 = 220 C, D

cf. p. 181, ll. 7-10 = 220 D

Inst. x. 7 p. 180, ll. 16-22 = 224 B

Conl. xii 1, 2 p. 335, l. 2—p. 336, l. 23 = 228 A—C

Conl. v 11 p. 132, l. 23—p. 133, l. 12 = 228 C, D

Inst. vii 7 p. 134, ll. 8-14 = 228 D

Conl. ix 9, p. 260 ll. 4-9 = 231 C

11 p. 261, l. 4—p. 262, l. 15 = 231 C, D, 232 A

CASSIODORVS (CAS)

De Artibus ac Disciplinis : praef. = 33 C¹

In Psalt. : praef. 15 = 33 C

EVSEBIVS—RVFINVS (EVS²)

Historia Ecclesiastica : lib. ii 1 § 2 p. 103, l. 17—p. 105, l. 3 = 183 C

„ iii 4 § 5 p. 193, ll. 16-17 = 229 D

„ i 3 §§ 17, 18 p. 37, ll. 7-11 = 258 B, C

FAVSTVS REIENSIS (FAVS, FAVST)

De Spiritu Sancto ii 5 p. 145, ll. 14-17, 26-29 = 59 C, D

De Gratia ii 3 p. 63, ll. 10-13 = 79 D, 80 A

perhaps a lost portion of De Gratia ii 6 = 85 A

De Gratia ii 6 p. 73, ll. 20-22 = 87 B, C

De Gratia i 12 p. 43, ll. 13-20 = 87 C, D

De Gratia ii 1 p. 59, l. 23—p. 60, l. 1 = 90 A

GENNADIVS

The reference on p. 154 C is not to the *Liber Ecclesiasticorum Dogmatum*, and, if the B in the margin of the Bamberg MS is to be trusted, the passage comes through Bede (from a lost work of Gennadius, or one falsely attributed to him).³

GREGORIVS MAGNVS (GG, GR)

Moralia in Iob = 138 A

HIERONYMVVS (HIER, IER, H)

His commentaries on Galatians, Ephesians, and Titus.⁴ (Never Pseudo-Jerome on the Epistles of St Paul.)

¹ Where Isid. etym. i 2 § 1 seems to be combined with Cassiod.

² 242 B, C I cannot explain; it is perhaps an obscure reference to glossaries: see Thes. s.v. *cucullus*.

³ Cf. the case mentioned in the JOURNAL, vol. xiv (1912-1913), p. 339.

⁴ This last comm. is quoted even outside that of Sedulius on the same Epistle: e.g. 129 D, 159 D, 233 C, D.

Liber Quaestionum ad Algasiam (= epist. 121): 84 A

In Esaiam: lib. xvi prol. = 39 A, B

lib. xvii (c. 68, 18-19) = 129 A

In Ezechielem: lib. xiii (c. 44, 17 ff.) p. 549 = 150 B: 260 D

In Habacuc: 199 D, 215 D

In Ecclesiasten: ix 13 = 242 C

The Pelagian prologue '*Primum quaeritur*': first five lines of comm. on Hebr.

Adu. Iouinianum: i 13 (?) = 144 A: i 11 = 141 D

Epist. 73 § 7 = 260 B

Unidentified places, among others, are the following: 33 C, 132 D, 253 C

IOHANNES (IOH, IHO)

= 22 A

ISIDORVS (ISIDO, ISID, ISI, ESI, ES)

Nearly always Cassiodorus and his pupils on the Epistles of St Paul (published wrongly under the name of Primasius). No other instance of this attribution to Isidore is known to me, and I can give no certain explanation of it.

Etymologiae: vii 9 § 1 = 12 A: xvi 18 §§ 7, 8 = 117 B: i 36 §§ 5, 6(?) = 269 A

ORIGENES (ORIG, ORI, OR)

The commentary on the Epistle to the Romans, as translated by Rufinus.

PELAGIVS (PELAG, PELA, PEL, PILAG, PILG, PIL¹, P)

The commentary of Pelagius on the Epistles of St Paul in its original, pure, uninterpolated form, save and except that some commentary on Hebrews seems cited under the same name once or twice. Riggenbach has noted parallels between notes of Sedulius on this Epistle and the meagre commentary in the St Gall MS no. 73², which for the other epistles is an interpolated form of Pelagius. These parallels, however, do not coincide with the two or three passages labelled P.

SEDVLIVS SCOTTVS (SEDL, SEDL, SED³)

A few notes due to the compiler himself, which would hardly fill more than a column if gathered together.

A. SOUTER.

¹ The fourth, fifth, and sixth symbols definitely suggest 'Pilagius', the Irish form of the name, and presumably that which Sedulius employed. Cf. Zimmer *Pelagius in Ireland*, pp. 113, 163.

² *Op. cit.* pp. 218 ff.

³ Possibly the S occasionally found, whether uncial or minuscule, refers also to the compiler himself.